

Ціна 1.25 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXXI

ЛЮТИЙ — 1980 — FEBRUARY

Ч. 2 (360)

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видає

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Ярослав Харчун, Карпо Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕПЛАТА:

КАНАДА — 12 доларів

США — 12 доларів

Всі інші країни рівновартість 12.00 доларів
американських.

Чеки і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

В Австралії:

Mr. S. Krywolar, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide
S. 5001, Australia

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Juniod Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevsyuj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

М. Дальний — НАЙВІЛЬШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ РОМАНІСТ	1
Юрій Клиновий — МУДРЕЦЬ "НА КОНІ ВОРОНОМУ"	2
Е. Ляскер-Шюлер — ПОЕЗІЇ (у перекладі Марти Тарнавської)	5
Інна Шероцька-Кравчук — З ПОСМЕРТНОГО АЛЬБОМУ	5
Леся Богуславець — АСИМІЛЯЦІЯ	7
Олександр Зозуля — КОЛИ ЗУСТРІЧАЮТЬСЯ ДВОЄ...	9
Міра Гармаш — СПОГАДИ ПРО БАТЬКА	13
Гелій Снегирьов — НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ (продовження)	16
І. Лисяк-Рудницький — ДВА ЛИСТИ З ДВОМА ДОДАТКАМИ (закінчення з попереднього числа)	21
Петро Одарченко — УКРАЇНСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ (продовження)	25
Ю. Степовий — ЖИВІ СТРУНИ	27
Лев Яцкевич — НОВІ МЕТАЛИ	28
Борис Рудик — КУРІННЯ ТЮТЮНУ, ВАГІТНІСТЬ І ДІТИ	29
Пол. В. Фокс — УРЯД КАНАДИ — ВАШ УРЯД	29
— ЗВИТИ, ПОВІДОМЛЕННЯ, ХРОНІКА	30
— ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	35
— СПИСОК АВТОРІВ "НОВИХ ДНІВ" ЗА 1979 РІК	38

На першій сторінці обкладинки:
Улас Самчук, Торонто, літній 1980.
Фото роботи Б. Сидорука.

- Усі права застережені. Передруки і переклади дозволені тільки за згодою Видавництва.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

ВІД РЕДАКТОРА

НАЙБІЛЬШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ РОМАНІСТ

До 75-річчя Уласа Самчука

Заголовок цієї передової статті не оригінальний. Ми його взяли з 2-го числа "Нових днів", що появилось тридцять років тому, коли Уласові Олексійовичеві Самчукові було всього 45 років. Тоді редакція "Нових днів", між іншим, писала:

Ім'я Уласа Самчука відоме найширшим читацьким колам в Україні й на еміграції. Він народився 20 лютого 1905 року в с. Дермані на Волині. Як письменник дебютував у 1926 році оповіданням "На старих стежках" у журналі "Наша бесіда", що виходив у Варшаві. Літературну діяльність розпочав у "Літературно-науковому віснику", пізніше "Віснику". Там появились його оповідання й новели: "Образ", "Мадонна цвітучого саду", "Собака у вікні", "Четвертий чоловік", "Бронзова дівчина", "Сильвестер", "По справедливому", "Останній могікан", "Віднайдений рай", одноактівка "Слухайте, слухайте, говорить Москва" та інші.

Улас Самчук співпрацював також у журналах "Дзвони", "Дажбог", "Розбудова нації", "Сурма". У нелегальній "Сурмі" поміщено кілька десятків його новель ("Чорні дні", "Северин Богонос", "Одна осінь", "Перемога знаку", "Виховують", "День народження", "Мовчазний хрест", "Хома Гуца", "Чи чуєш ти", цикл оповідань під назвою "Местники", і багато іншого).

В 1932 році в "Дзвонах" розпочався друк великого твору "Волинь", перший том якого появилася книжковим виданням у 1934 р. Того ж року вийшла друком у Львові повість "Марія". Перший том "Волині" було нагороджено першою літературною нагородою Т-ва Письменників і журналістів ім. Франка у Львові.

1935 року у Львові вийшов другий том "Волині" — "Війна і революція", а два роки пізніше там же вийшов третій том — "Батько і син". Тоді ж у Чернівцях вийшов книжкою його роман "Гори говорять", а в 1937 р. — роман "Кулак". Збірка його новель п. н. "Віднайдений рай" вийшла у вид-ві "Діло" в 1936 році.

Автор брав активну участь у подіях на Закарпатті 1938-39 рр. й друкувався тоді в газетах

"Нова свобода", "Наступ" і "Українське слово" в Парижі...

Під час Другої світової війни автор разом з С. Скрипником організує в-во "Волинь" у Рівному та стає головним редактором газети "Волинь". У газеті містились постійно передові статті на різні теми, а також великий репортаж з першої поїздки до Києва після його окупації німцями у 1941 році, п. н. "Крізь бурю і сніг". У березні 1942 року за статтю "Так було, так буде" Самчук був заарештований німцями. Після звільнення з в'язниці авторові заборонено писати політичні статті. За ті роки появилася багато його фейлетонів на різні теми й два більші репортажі з подорожей по Україні: "У країні приблизних вартостей" і "В країні занепаду та руїни".

На еміграції у Німеччині Улас Самчук бере живу участь у громадсько-культурному житті, стає головою Об'єднання письменників МУР, містить багато статей у різних газетах та журналах, видає роман "Юність Василя Шеремети" і розпочинає свою другу велику трилогію під назвою "Ост", перший том якої "Морозів хутір" появилася друком у в-ві М. Борецького в Регенсбурзі... У жовтні 1948 року Улас Самчук прибув до Канади...

Стільки про найбільшого українського романіста Уласа Самчука ще з другого числа "Нових днів". Про пізніший період творчості нашого ювілята детальніше і фаховіше пише літературознавець Юрій Клиновий у статті Мудрець "На коні вороному" в цьому ж числі журналу.

Я не літературний критик і не беруся оцінювати творів Уласа Самчука з літературно-мистецького боку. Але як читач маю право й обов'язок сказати, що з усіх сучасних українських письменників саме Улас Самчук мав найбільший вплив на формування мого світогляду й світогляду більшості моїх товаришів. Тому не можу собі уявити, щоб хтось "тут" чи "там" міг серйозно вивчати українські культурні й політичні процеси останнього півстоліття, не читавши белетристичних, мемуарних і публіцистичних праць нашого літописця Уласа Самчука.

А проте ми є свідками ще одного українського парадоксу: ім'я найбільшого сучасного українського письменника широкі читацькі кола знають сьогодні менше, ніж знали 30 років тому. В Україні тоді окупаційна радянська влада ще не встигла повизбирувати і знищити багато творів Уласа Самчука. На еміграції наші широкі кола тоді ще читали українські книжки. Сьогодні ми маємо тут тисячі українців на високих посадах, маємо українські інститути, катедри і курси, маємо чимало докторантів і магістрантів, на жаль, мало з них *купують і читають* українські книжки та журнали. А як щось для форми треба зачитувати чи подати з українських джерел, то цитують, здебільш, англомовні чи радянські "джерела".

Проте, не турбуйтеся цим, шановний Уласе Олексійовичу, бо це явище перехідне. Ви знаєте свої справжні заслуги для розвитку української

культури, незалежно від того чи і як згадує Вас якась там "радянська енциклопедія".

Тому з нагоди Вашого 75-ліття щиро вітаємо Вас і бажаємо Вам здоров'я, сили, інтуїції та відваги довершити перерудсім третій том "Ост-а", який не тільки допоможе нам зрозуміти самих себе, але й усе те, що діється ось уже стільки років не нещасливій землі наших Морозів. І не слухайте підшептів про те, що це "не Ваша тема, бо Ви там не народились і не жили". Можна ж прожити десь увесь вік і не зрозуміти *нічого* з навколишнього. А можна чудово вивчити, наприклад, життя і творчість Шевченка чи Байрона, не живши в їхню добу й не товаришувавши з ними.

Тасмницю "Ост-а" розкриє нам світові тільки наш Улас Самчук, або не зробить цього як слід ніхто. (М. Д.)

Юрій КЛИНОВИЙ

МУДРЕЦЬ "НА КОНІ ВОРОНОМУ"

З-поміж мемуарних і монографічних праць Уласа Самчука, написаних протягом останніх 15 років, чи не найважливішою і з літературного боку найкращою працею є його спогади про Другу світову війну "На коні вороному", що їх видало в 1975 р. Т-во "Волинь" у Вінніпегу.

I

Темою мемуарів "На коні вороному" є той трагічний період української історії, коли на нашій землі змагалися дві великі потуги, — нацистська Німеччина і комуністичний СРСР, — обидві безмежно жорстокі, цілком позбавлені людського обличчя. Саме тому Самчук почав цей твір цитатою з Апокаліпсису.

Твір "На коні вороному" складається із 6 частин, кожна частина з окремих розділів, охоплює він час від 26 жовтня 1941 р., коли письменник приїхав уперше до Києва — 1 частина так і зветься "Київ" — до 21 листопада 1943 р., коли він виїхав з Рівного, почавши свою еміграційну мандрівку. Заздалегідь треба сказати, що Самчук ніколи не "плаває" по поверхні дійсності, він глибоко й чесно аналізує і синтезує її, він бо й знаменитий публіцист. У проникливих брилах він показує її, ту дійсність, на канві минулого, правда, без пророчих поглядів у майбутнє.

Передусім він насичує свою немалу 360-сторінкову книгу фактологічними матеріалами, наперед докладно їх вивчивши. Коли теперішні мемуаристи, не тільки такі, як Айзенгавер, Кіссінджер чи Ніксон, але й другорядні, розпоряджають цілим штабом співробітників, то наш письменник усі потрібні дослідження мусів робити сам. У цій морочливій підготовчій праці великою допомогою стали йому його зроблені на ходу записки — про них він згадує вперше аж на 115 сторінці.

Хоч спогади позначені масою смертей, наперед українських, російських та інших полонених, які довірливо пішли в німецький полон і цим продемонстрували свою ворожість до більшовицького режиму, далі смертно безвинних жидівських мешканців України, а врешті таких же безвинних українських заставників і в'язнів німецьких тюрем, письменник ніколи не втрачає вродженого оптимізму, сприймає події так, як вони приходили, — колиш дуже болочими, сьогодні загосними, але не забутими. Це стосується головни загибелі його особистих приятелів: Олени й Михайла Телігів, садника Києва Данила Багазія, громадської діячки Хариті Кононенко та багатьох інших його знайомих і приятелів, яких Гестапо постріляло в Бабиному Ярі та в інших місцях України.

Воєнні події навітлені в мемуарах Самчука лише настільки, наскільки вони впливають на його особисте життя під час німецької окупації. Саме тому вони мають безцінну вартість для майбутнього біографа цього видатного письменника. Ось, наприклад, історія його матері Насті з Балабів, від якої, здається, пішов його літературний талант. Характеризує він її з любов'ю: "мрійниця, неграмотний філософ серця"; цікаво зображені частенькі відвідини його рідної Тилявки, яка тягне його до себе так, як злочинця місце, де він вчинив злочин... А стільки у спогадах ремінісценцій з його роману "Волинь", не лиш ним самим зазначених, але й таких, що родяться в уяві читача, знайомого з цією знаменитою трилогією. Взагалі топографія спогадів і топографія "Волині" — одна й та сама. Ще один приклад літературних і автобіографічних асоціацій це хутір батька письменникового приятеля д-ра Федора Мартинюка, Лебедщина. Пише він про цей хутір ось що:

А тому побувати на цьому хуторі у цей час,

після такої довгої відсутності, було для мене чисмалою пригодою. Пізніше я використав його легендарність у ряді своїх літературних праць, а особливо в романі "Ост", на тлі якого я побудував цілу фавбу родини Морозів, перенісши його географічно аж до Дніпра насупроти Канева.

II

Хто читатиме уважно Самчукові спогади, тому повністю відкриється причина участі письменника в тодішній німецькій пропагандивній машині, наперед на посаді головного редактора газети "Волинь", що виходила в Рівному, а потім на посаді репортера Німецького пресового бюро (ДНБ). Особливо редакторська праця стала своєрідним побоїщем між ним і тупоголовою німецькою бюрократією і поліцією. А втім таку ж боротьбу з німецькими урядами, щоб хоч трохи полегшити долю полонених і українського населення на території т. зв. Райхскомісаріату України, він не тільки він, але й тисячі українських патріотів, немале число яких, як згадані вже Д. Багазій і Х. Кононенко, заплатили своїми головами, розтрощені чорними когортами Гітлера. Сьогодні ці українські патріоти, на жаль, забуті. Правда й це, що пізніше місце цих побієних, особливо на Придніпрянській Україні, зайняли більшовицькі агенти, які, у дружній співпраці з Гестапом, продовжували масакру мирного українського населення. Дуже промовистий тут апел Самчука, такий незвичайний для нього своїм патетичним стилем, до мешканців Рівного, в якому советська влада побудувала пам'ятник провокаторові Ніколаю Кузнецову:

Українські люди! Мешканці міста Рівного! коли ви будете проходити біля того пам'ятника, пам'ятайте, що його поставлено провокаторові за знищення дуже вартісних ваших братів і сестер, числом понад півтисячі! А в тому було знищено життя великої гуманістки, невтомної діячки на полі допомоги всім людям, які допомоги потребували — Хариті Кононенко. Що їй завдячували своїм життям тисячі й тисячі полонених, покривджених, вбогих, німечиних. Не забудьте цього ніколи!

Тільки сім місяців пробув Улас Самчук на редакторській роботі — їй майже цілком присвячені третя і четверта частини його мемуарів: "Між молотом і ковадлом" та "Ідилія Дамоклевого меча". Закінчилося його редакторування і погрозами з боку українського підпілля і одномісячним арештом у Рівенській в'язниці, звідки його чудом вирвали численні інтервенції українських діячів, між ними Слуги Божого Андрея Шептицького, та німецьких приятелів письменника.

На сторінці 67 Самчук подає своє кредо, яким він керувався при редагуванні "Волині":

Для мене, як редактора впливової газети і письменника, до гологу якого прислуховувалися народні маси, було великим завданням зберегти при цьому почуття міри і не стратити рівноваги. І не допустити до передчасної про-

вокації зриву, для чого між нашими доморослими політиками було досить відповідного матеріалу.

Саме в такому дусі написані численні, виразно "визивні й протестаційні" статті Самчука, особливо стаття "Рівновага", при чому він постійно нагадував німцям, що український народ не дасть себе ні знищити, ні перемінити в череду овець. Ось уривок із статті "Так було — так буде", що стала приводом до його арешту:

Ні! Не все одно, як і коли треба прислухатися до думки українського народу. Не все одно, як з ним поводитися. Не все одно — бути з ним у прязні, а чи оголосити йому війну. Бо український народ, як і всі народи нашого континенту має свою гордість, свої життєві потреби. І горе тим, які хочуть це так чи інакше заперечити.

І ще пише він на цю тему:

Моя вдача не зносила покорн. Цього я не міг перенести за Польщі, не міг би за советів і не міг би тепер. Але я мав щастя. Інколи я намагався камуфлювати мої наміри компліментами в бік окупантів, але звичайно це було червоними нитками шито і не могло нікого змити. Я чекав халепи... Одначе нічого не робив, щоб її одвернути.

III

Проте помилявся б той, хто думав би, що спогади Самчука виключно присвячені війні чи подіям, що відбувалися в Україні під нацистичною окупацією. Лиш якась четверта частина стосується цієї теми. Самчук був чотири рази в Києві, чотири рази описував столицю України, не лиш її злидні під час війни, але й її минуле, інколи повертаючись у княжі часи, описуючи чи згадуючи бої, що відбувались у ній чи коло неї, події із визвольної боротьби, історію її будинків, церков і вулиць, наприклад, Катедру св. Софії, комплекс Печерської Лаври, славетне серце України — ріку Дніпро, навіть Байкове кладовище. Це останнє, убогий пантеон бездержавної нації, він описує коротко, але з прикметним йому епічним талантом: "провалені гроби, повалені хрести, засохлі бур'яни". А втім чи не такою була ціла Україна в тому лиховісному часі?

В мене нема сумнівів, що спогади Самчука "На коні вороному" колись стануть обов'язковою лектурою в університетах вільної України, — на історичних і літературних факультетах, — такі вони насичені українознавчими темами, нашою історією і культурою, особливо літературою. Всюди автор вражає широкою ерудицією, знанням і свого і чужого. Тут і силуетки, іноді листи, майже 40 українських культурних і політичних діячів, цитати з української поезії і прози, починаючи літописами, а кінчаючи своїми сучасниками, та цитати з російських поетів: Пушкіна, Блока, Маяковського. І тут тяжко стриматися від спостереження: яка шкода, що спогади не мають індексу прізвищ, географічних місцевостей тощо!

Нерідко Самчук виявляє себе знаменитим публіцистом, що глибоко, з психологічним і філософським підтекстами, проникає в суть описуваних подій, явищ і своїх, не завжди позитивних, героїв. Ось він, на прикладі великого українського поета Павла Тичини, знаходить психологічний ключ для розуміння видатних українських культурних діячів, що "поцілували пантофель папи", покорилися і продали свою душу советському режимові:

А як Тичина? З такого елеяно віруючого в церкву та потрапити без пересадки в блюзнірського її запереченця. О, Тичина! Це питання. Мені інколи здавалося, казав Любченко, що внутрішньо він ні в чому не змінився. Його лиш дуже злякано. Його застрашено і, як зайця, загипнотизовано. Приголомшено. Заціцькано блясками і тигулами.

І далі Самчук розказує, як смертельно налякався Тичина, коли прийшов до нього на Новий рік "посівати", бо ж "це в'яжеться з культом". Основна проблема для культурних діячів в Україні це був "вибір між бути і не бути", жити або гнити. І Улас Самчук дивується: "Але сила, яка могла гвалтувати сумління такої маси невірних, мусіла бути надзвичайною". Це висновок.

Та це тільки одна ниточка з великого полотна. Самчук з проникливістю великого інтелекту подає, наприклад, джерело антисемітизму, аналізує побічні наслідки підпілля, не завжди корисні, висловлює свою думку про перший розлам ОУН, порівнює національну свідомість наддніпрянських українців з такою ж свідомістю західних. Пише він про цю останню:

З моєї точки погляду, люди цієї Центральної України подобались мені вельми. У них, можливо, не було плеканої, загостреної національної свідомості, як у нас на заході, але вони були національно сильні з кореня, з духа, традиції і цілої їх великої стихії, яка, зливаючись із стихією їх природи, давала дуже буйний, сильний і вартісний тип людини, особливо під оглядом господарським.

V

Коли в белетристичних творах Самчук має інколи труднощі втриматися від публіцистики, то в його мемуарних творах так частенько вилазить наверх першорядний письменник. Характеризуючи його мемуаристику одним реченням, треба було б сказати, що це суха, ділова, густа проза. Письменник майже зумисне тримає себе в руках, як апокаліптичний вершник свого вороного коня, зумисне намагається втримати свою мемуарну прозу сухою, далекою від літератури, репортажем, процідженим від метафор, порівнянь, троп, діалогів.

Проте оця втеча письменникові не вдається, його спогади "На коні вороному" цілком літературний твір, він, до речі, — перлина в нашій мемуарній літературі. В ній немало знаменитих, чисто літературних засобів, які непомітно зливаються з репортажною прозою. І тут не обійдемося без прикладів.

Письменник широко використовує персоніфікацію, отой найпопулярніший літературний засіб, який вживають не тільки письменники: "Небо сипало згорні снігом і засипало його білим, легким пухом". Та й метафори знаходять собі в мемуарах широкое застосування: "Це пригадало мені прощання з моєю матір'ю п'ятнадцять років тому. Також вона, маленька, худенька, ціла зіткана з любови до си-на..." Теж сикологічні портрети героїв частенькі: "Ми, правда, за весь той вечір обмінялися лишень кількома незначними словами, але невидимий внутрішній діалог під акомпаніамент гри поглядів не вмовкав ані на секунду". Це письменник описує зустріч із своєю дружиною Танею. Його порівняння так залишаються в крузі селянського світу: "Але який це був смачний перший київський сон. Спалось, ніби з маківкою". Бо втекти від себе неможливо.

Теж із стилістичної точки зору твір дуже цікавий. Особливу увагу звертають прикметникові фрази чи побічні речення, обгороджені не комами, але крапками. Самчук щадить місце на діалогах, яких у другій половині мемуарів так досить багато, він не починає їх новими уступами, як це звичайно роблять, він відділяє їх рисками. Бо видати книжку в еміграційних умовах зовсім не легко, треба ощаджувати на папері.

На самому кінці своєї книжки, що має підзаголовок "спомини і враження", письменник подає роки і місце їх написання: "1971-74. Торонто". Так, аж три роки свого талановитого життя Улас Самчук віддав написанні цієї книжки, що є продовженням спогадів "На білому коні", надрукованим теж у Вінніпегу в 1972 р., заходами того ж Т-ва "Волинь".

Ці два томи спогадів не єдині, що автор їх присвятив фактологічній, не *sensu stricto* мистецькій прозі. Закінчивши повість "На твердій землі" в 1966 році, написану *ad usum populi Canadiani* і саме тому не надто вдатну, Самчук цілком пішов з духом часу, перекинувся на фактологічну прозу, таку популярну в сьогодишній світовій літературі. Вислідом цієї метаморфози є цілий ряд творів; крім двох згаданих угорі, треба назвати ще й такі: щоденник "П'ять по дванадцять", "Живі струни" (про славетну Капелю Бандуристів), "Слідами піонерів", — присвячена Українському народньому союзіві, найбільшій аскураційній установі американських українців, і "Планета Ді-Пі", що саме вийшла з друку заходами знов же Т-ва "Волинь". "Планета Ді-Пі" — це передусім спогади про українське літературне життя в Німеччині після Другої світової війни.

Чи Уласові Самчуківі, якому 20 лютого сповнилося 75 років його трудолюбивого життя, цілком присвяченого українській літературі — він один з рідких наших професійних письменників на еміграції — вдасться знову повернутись до белетристичної літератури, покаже найближче майбутнє. Одне певне: сидіти, згорнувши руки, він не буде.

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Передплатнику, — приєднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

ЕЛЬЗА ЛЯСКЕР-ШЮЛЕР

Ельза Ляскер-Шюлер народилася 1869 року у Вуперталь-Ельберфельді, в Німеччині. Дебютувала збіркою віршів *СТИКС* 1902 року. Інші її поетичні збірки: *СЬОМИЙ ДЕНЬ* (1905), *КНИГА ПЕТРА ГІЛЛЕ* (1906), *НОЧІ ТІНА З БАГДАДУ* (1907), *МОЇ ЧУДЕСА* (1911), *ГЕБРАЙСЬКІ БАЛЯДИ* (1913), *КУПОЛА* (1920), *ТЕБІ* (1923), *МОЄ СИНЕ ФОРТЕПІЯНО* (1943). Писала теж п'єси, романи, оповідання, есеї. Як єврейка, мусіла покинути Німеччину 1933 року й емігрувала до Швейцарії. В 1934 році відбула першу подорож до Палестини, а 1940 року виїхала туди на постійно. Замалоду вела богемний стиль життя, а в своїх автобіографічних нотатках часто мішала фантазію з реальними фактами.

Критика вважає її за одного із передових німецьких поетів експресіоністичного напрямку. Померла 1945 року в Єрусалимі.

Ельза Ляскер-Шюлер

ВЕЛЬТШМЕРЦ

Я — палючий вітер пустині,
що охолов у подібі людини.

Де сонце, що може мене спасти,
де грім, що міг би мене рознести!

Сфінкса камінна моя голова,
гнівом своїм небеса визива.

КІНЕЦЬСВІТНЄ

В світі панує плач,
так наче це Бог помер,
і тінь олив'яна, що падає з пліч,
важка, наче гріб, тепер.

Ходи, сховаймося ближче...
Життя у серцях всіх лежить,
мов в гробовищах.

Цілунком упиймося вщерть —
ця туга, що стукає в світ,
несе нам смерть.

ВТЕЧА ВІД СВІТУ

Я хочу у безмежне
— назад у себе.
Вже розцвітає осінь безбережна
душі моєї —
може запізно вже мені назад?
Тут серед вас — помру я!
Ви душейте мене собою.
Я так хотіла б протягнути ниті
як-будь, довкола,
безладно,
плутано,
щоб вас збентежити,
щоб утекти
у себе.

МОЄ ДИТЯ

Кричить дитя моє уночі,
Зо сну збудилось у гарячінь,
Як туги сповнена юність.

Дала б я власної крові сил,
Розтерте серце моє навпіл.

По світломісячнім небі вже
Онде гісною смерть повзе.

Земля, одначе, цвіте, ясна,
У світлокрузі співа весна,

Цілує любе дитя вітрець —
Пахучий Бога це посланець.

ВЕСНА

У ніч весняну я і ти
Ми хочем з місяцем сидіти:
Учиш сміятись, так як ти,
В життя своє даєш ввійти —
Ми хочем бути, наче діти.

Я спрагла батькових жалінь,
Любов'ю матері не сита.
Життя мого невтишний гін,
Що був мені, немов проклін,
Учусь, мов недруга, любити.

З дерев, що квітнуть навесні,
Кохання запах цей прекрасний.
Будь батьком-матір'ю мені,
Весною будь мені в ці дні,
І будь — мій власний.

З німецької мови переклала
Марта Тарнавська

† Інна ШЕРОЦЬКА-КРАВЧУК

З ПОСМЕРТНОГО АЛЬБОМУ

ВІДГУК

Душі моєї почуттів
ніхто не розуміє,
в байдужім холоді життя
душа моя німіє.

Зів'яли квіти юних мрій
в задусі сірих буднів, —
невже таке судилося мені
на чужині майбутнє?

Ні, не стулюсь мімзою в собі,
не хочу скніти в тузі!...
Шумлять вітри хоралами надій
Як в Соکیلці на Бузі...

СПОГАД

На крилах спогаду я знов до тебе лину,
хатино — раю моїх дитячих літ,
в душі моїй притаєно стоїть
твій любий образ, що вирина невпинно...

І серце знову ожива й блукає
вишневим садом в весняному біллі
і завмира, стискаючись з жалю
за рідними, що їх уже немає...

Ось стежечка, що в'ється між кущами
ямину й бозу, — в церковцю стару,
і дзвін, що в серці відбиває гру
донині незабутніми лунами...

Ввижаюсь я сама — з наївними очима
дівчатко в тиші й блимнанні свічок
запам'ята: в молитві схилені коліна
найближчої їй із усіх істот...

Я бережу цей спогад, наче скарб єдиний,
і відійду із цього світу з ним, —
та може вчую ще в котрійсь життя годині
із рідної церковці справжній дзвін.

З ВІКНА

Білі сльози капають з ямину
що так швидко він линяти став, —
чом же плачеш, ти ще не загинув,
а вже коси геть порозпускав?!

Прийде май, весна тебе знов збудить,
знову щастя зацвіте з віток,
і так гордо у красі дошлюбній
станеш знов під молодий вінок...

ЖИТЬ!

Світе мій, ти щастям вщерть налитий,
прекрасний наче килим злототканий,
як обійнять тебе своїми раменами
й радіти разом із тобою, світе?

Нехай у груди сонце жаром бризне,
нехай вітри буйніють дико в полі
і принесуть мені завзяту пісню волі
з моєї рідної далекої вітчизни!

І як бальзам, як струмінь вод весняних,
віллється радість у зболілу душу,
пройме її теплом і щастям розворушить
та знову дасть наснагу жити у змаганні.

ВІТЕР

Вирує листя з шумом передсмертним;
Стань, вітре, стань, не вий поміж дібров!
А він затаївсь, нестримний і упертий,
кружля в танку, сердито звівши бров...

Тріпоче лист і серце так тріпоче;
Цить, серце, цить, забудь про давні дні!
Осінній вітер спогад їх розкотить
і встелить листям стежки твоїх снів...

ШПИТАЛЬНЕ

Невже ніколи, ніколи більше
не вернеться весняна молодість моя,
невже ніколи гаряче серце не заб'ється
у тузі щастя і упоєння?...

Невже чарівні полум'яні ночі
погаснуть мов моє чуття,
і вже тепер навек закрию очі
серпанком смерті й забуття?...

**
*

І що з того, що тіло вже старіє
і в'яне мов осінній цвіт,
коли ж душа по-давнішому радіє
і любить так оцей чудовий світ.

Коли ж в грудях трібно серце б'ється,
мов пташка в клітці на весні,
коли ж довкола мене все сміється
у сяйві сонця й теплих днів,

Я ще живу і жити буду,
в душі ще радість гомонить,
і цвіт калини мене уранці будить
і обіцяє щастя мить...

**
*

Пройшло життя непомітно й хутко,
мов хвили бистрої ріки,
минуло все, й радощі, і смутки,
лишився спокій і думки, думки...

Навчуся жити очима повними захоплень,
все розуміти і все вибачати,
найти вдоволення у роздумах самотніх,
в тиші останніх промінів життя...

**
*

Мете метелиця, звивається гадюкою
слизьким асфальтом за вікном,
і знов насякатиму нудьгою і скукою
задивлена в даль обтулену сном...

Та він лиш приліг цей обрій причаєний.
завитий в завію вихристих снігів,
Він вмить розвинеться і знов розгуляється
колючою тергою посивілих днів...

САМОТОЮ

Завмерло все в душі, немов знечев'я
заснули всі думки і всі надії,
погас вогонь, ледь жевріє, іскріє
у спогадах про юний світ рожевий.

Нащо тепер згадки мрійливі нишком,
згубився шлях у край мій незабутній,
не ходить вже під вікна щастя злудне
й не золотить життя привабливим блиском...

АСИМІЛЯЦІЯ

Дехто рахує, що збори це даремна витрата часу. Звичайно на колір і смак товариш не всяк. Від себе додам, що залежить, хто ці збори провадить. В мужчин вони тягнуться допізна, бо кожну справу вони обговорюють по черзі, а потім по черзі всі дискутують. Це забирає багато часу, а користі як кіт наплакав. Бо прийде такий чоловік додому і навіть одної цікавої новини не розкаже, та й до пуття не розповість про що ж саме вони дискутували.

А в нас, жінок, усе йде справніше і веселіше. Можна з певністю сказати, що на жіночих зборах кожні дві три жіночки обговорюють якусь іншу справу. Так і швидше і продуктивніше.

Ось і цього разу на залі стояв сміх і точились розмови. Час від часу наша голова стукала по столі і просила уваги. Всі тоді на хвилину затихали, а потім знову все йшло по-старому.

Перед тим як розходитись, голова виголосила коротку промову:

Як витримати цю самоту безмежну
в тяжкій імлі безрадісної ночі?
охлялий ум червяк сумніву точить
у черзі днів незмінних і бентежних.

Цих днів либонь лишилось небагато,
минулих літ ніхто вже не поверне,
чи буде важко його покидати
цей світ життя мінливий і химерний?...

ОСТАННЄЄ

Отак кінчається моя земка дорога
у самоті і тиші цього дому,
і томить серце тужлива знемога
й немає ліку на цю вічну втому.

Як дивно у душі затихли струни жалю,
що вчора ще гули так глухо, так нестерпно,
і спокій розліявся останньою печаллю
передчуттям рокованої смерті...

Я знаю — це кінець. І вже не довго ждати,
тут догорить мій вік і у нестямі згасне.
І байдуже либонь прийдеться покидати
цей світ оман і злуд приманних і невчасних.

Мій дух віддалиться у засвіти далекі,
потойбіч зла і добра, змагань і боротьби,
в гармонію монад, в таємнім перелеті,
міжзоряних висот, заобрійних глибин...

Цей шлях веде до Бога. І уявить негоже,
чи Бог такий самий як на пляфоні в церкві...
Я йду, до Тебе йду, предвічний, добрий Боже,
що частка Твоя була в моїй душі безсмертній...

— Дорогі мої, всі ми зібралися, щоб обговорити важливу справу, а саме АСИМІЛЯЦІЮ. Мусимо якось зарадити цьому лиху. В Сідней з цієї нагоди відбудеться з'їзд. Туди прибудуть люди з усієї Австралії. Ми теж мусимо вислати делегатку.

Всі зразу глянули на мене. В цім, звичайно, нічого не було дивного. Бо я на цьому ділі, як кажуть, руку набила. Тож я підвелася і подякувала всім за таку шану.

— Дід тільки за дугу, баба вже й навозі, — пролунала чиясь репліка. Але я на це не звернула уваги. Комуś може й ніяково, а мені однаково.

Пізніше голова звернулася до мене:

— Ти жіночка розбитна, піди між люди, спитай їхньої думки, від чого та асиміляція, і як нам з нею боротися. Все ж таки, що голова, то й розум.

Я звичайно дотримуюсь думки, що інших питай, але й свою голову май, та цим разом промовчала. Почала я серйозно готуватись до подорожі. Коли до від'їзду лишався один день, у домівці влаштовували якесь свято. От, думаю, й добре, на ловця і звір біжить. Поїду і я туди, якраз нагода попитати людей їхньої думки.

Народу в домівці зібралось багато. Вийшла я на сцену та й кажу:

— Людоньки добрі, всі ви знаєте, що молодь од нас одходить. Подумайте і порадьте як нам цьому запобігти.

Тут і поспалились на мене з усіх боків докази і припущення, від чого та асиміляція і що нам робити.

— Молодь наша пішла нікудишня, — першим озвався високий чоловіча. — Ледачі стали, де кисіль, там і сів, де пиріг, там і ліг. Думають, що все існує, щоб їх розважати та їм догоджати.

— А винні в цьому батьки, — заявив худий дідусь в окулярах. — Вони дітей балують, а самі п'ють, у карти грають, книжок не читають, а в домівку й носа не показують.

— Треба було за молодь турбуватися років двадцять тому, — зауважила жінка років під п'ятдесят. — Коли та молодь ще з нами була і проблемами лише починалися.

— Молодь тікає від нас. бо у нашому гетто атмосфера задушлива. Все герметично зачинене, — оголосив якийсь добродій.

Інші мудрагелі і собі підхопили це і почали доказувати, що ті самі промови, погляди і підхід до справ, хоч кому проїється за тридцять років.

— Дешева пропаганда, де б вона не була, набридає, — пропищала маленька жіночка.

А одна огрядна мадам сказала, що молоді треба неодмінно зв'язок з рідною землею. Хай читають книжки сучасних українських письменників. Вони не маленькі, розберуть, де брехня, а де правда. Тоді й Україна їм буде не казочкою, а реальна.

— Треба школи українські цікавіше провадити, щоб дітям було не нудно, — озвався несміло чийсь голос із задніх рядів.

— А вони вчать, аби в патріотичному дусі, а таке як цікавість, факти і об'єктивність їх не обходять, — пустила репліку знову мадам.

— Даремно ви сперечаєтесь, — заперечив лисий чоловік. Є школи чи немає, не грає ролі. А раз я кажу, то вже знаю. Моїх п'ятеро вчилось і ніч з того не вийшло.

— Гіпокрити ми, стандарти наші подвійні, — знову озвався голос із задніх рядів.

— Своє хвалимо, а не шануємо, чуже гудимо, а поважаємо. Хочемо молодими командувати, а не даємо їм поля до попису.

Потім дехто висловився, що, мовляв, важлива є рідна мова.

— Не грає ролі, якою мовою діти говорять, — пробубнів хтось баском.

Я глянула і мало не впала з несподіванки. Це був знайомий, що в минулому славився палкими промовами про важливість рідної мови.

— Бач як свої потурчились, він і думку змінив, — долинув чийсь коментар.

— Багато галасу знічев'я. За тридцять років усе ваше українське життя зникне, авторитетно проказав молодик років за тридцять п'ять.

— Не трать, куме, сили, сідай на дно. Асиміляція — річ нормальна, її не спинеш. Усе це природне, — підтакнув, зідхаючи старший чоловік.

— Також природно людині пам'ятати своїх предків, берегти мову та передавати її своїм нащадкам, запротестував худий дідок в окулярах.

— Діти мусять мати своє коріння. Це їм потрібне для власної гідності, це їхня законна спадщина, — пояснив старенький учитель.

Дехто подав думку, що варто запитати молодь, чого саме їм у нас бракує.

— Нащо, кажу, — їх турбувати. Вони й самі не знають, чого хочуть. Ми краще самі вирішимо як буде для них краще.

Спереду сиділа старенька бабуся. Вона слухала мовчки усе, а тоді й каже:

— А на мою думку, вся біда, що ніхто тією молоддю не цікавиться. Є у нас час на все: на сварки, на з'їзди, і хоч із трудом та збудували церкви і домівки. А для молоді часу у нас немає. Будуть наші будівлі порожніми стояти. Хто ж готує город, а про насіння і росаду не дбає?

Пізніше до мене підійшов жвавий панок і пошепки порадив: ви б записали в таку чорну книжечку прізвиська всіх тих, що негативно висловлювалися. Добре їх мати на приміті, та й у майбутньому відзначати їхні інші гріхи.

З несподіванки я на хвилину подумала, що опинилася на рідній сторонці.

Коли увечері приїхала додому, дочка з товаришками пили каву і вирішали, де б їм піти погуляти.

— Сьогодні в домівці є забава, — подала я їм інформацію.

— Туди йти не цікаво, — заперечили вони, — хлопців напевно на ній не буде. Взагалі у нас, що не влаштуують, хлопців ніде немає.

— Твоя стаття підкачала, перші асимілювалися, — зауважила я чоловікові. Так уже в нас пішло,

що тільки нашої молоді стукне 16 чи 17, зразу вони позіхають, кажуть, що нудно і йдуть від нас. Це наче така хвороба на них нападає.

— Та правду кажучи, дороженька, і біля мене та хвороба ходить, — відказав чоловік. — Так часом не хочеться йти і слухати усе те саме.

— Та хто ж, — кажу, — іде із цікавості. Дивак ти, та й годі. Ідеться із обов'язку. От якраз отого почуття обов'язку нашої молоді і бракує.

Прийшов час з'їзду. З усіх кутків з'їхалися ми до Сіднею. Почали всі виступати. І кожен як скаже, то, здається, їхніми б губами та мед їсти. Скільки віри та оптимізму. Прийшла й моя черга. Стала я, говорю, про виховання, про обов'язок. І раптом усе перед моїми очима міниться, зникає. І вже я не в залі, а маленькій кімнаті. Відчинилися двері і зайшла дівчинка школярка.

— Бабусю, — звернулася вона до мене, — ви мені мусите допомогти. Вся країна святкує, на другий тиждень, день незалежності. А наша вчителька дала нам завдання написати: яку роллю відіграла еміграція у боротьбі за нашу державу. Ви ж були, бабусю, на еміграції, все знаєте.

І знову видиво помалу зникло і я стояла на залі.

— Дякую, — кажу, всім присутнім за увагу, — я закінчила.

На перерві перекуська і жваві обміни враженнями.

— Ти хвора? — спитала знайома, — це була твоя найкоротша промова.

— А з'їзд проходить на високім рівні. Такі цікаві промови, — задоволено вигукує сусід.

— Для асиміляції це ні гріє, ні знобить, — зауважує моя знайома. — На голові чиряк, а ми на ногу шкутильгаємо.

— Це ти вже занадто, — не витримала я. — А дискусії, а резолюції?

— Дадма верба, що груш нема, аби зазеленіла, — проказує вона скептично.

— Ви песимістка, — сміється сусід. — Ми важливу справу робимо...

Знайома нічого йому не відповіла, але я чула, як вона тихо сказала:

"Танцювати — не тільки в боки взятись".

**ЯКЩО ЛЮБИТЕ Й ШАНУЄТЕ РІДНЕ СЛОВО,
ТО ЗАМОВЛЯЙТЕ ЗБІРНИКИ (ЧЧ. 4-7)
І АНТОЛОГІЮ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ
В КАНАДІ, видані Об'єднанням Українських
Письменників "СЛОВО", на адресу:**

Ukrainian Canadian Writer's Ass'n

"SLOVO"

12820 — 93 Street, Edmonton, Alta. T5E 3T2

Ціна збірників — по 10 дол., антології — \$7.50.

КОЛИ ЗУСТРІЧАЮТЬСЯ ДВОЄ . . .

(Розділ з гумористичної оповіді)

Хтось уже сказав, що найкращий порадник — думка. А ще хтось додав, що найскладнішою наукою є навчитися думати. От і розберись!

Коли ти не маєш роботи, не знаєш мови, не маєш даху над головою — ^{як в дідька може бути думка} і саме в час розпачу, колишніх ^{тільки не бачу} діпів, що розкидані тепер по всій Америці. Кожний мій лист закінчувався трагічним закликem "Рятуйте — не маю джабу!" І коли поштар поштампував листи, вже на душі полегшало.

Почали надходити відповіді. Зміст їх був такий, як лист одного солдата царської армії: "Жив — здоров і того тобі бажаю. Лежу в шпиталі, бо відірвало ліву ногу". Інакшими словами: всі мої приятелі були в моєму стані. Гарасим Свитка, що обіцяв допомогти, на мій плаксивий лист відповів:

"Співчуваю вам і радий допомогти. Почекайте тільки пару місяців, бо в моєму житті сталися великі зміни — Льоня повернувся і привіз із собою цілий арсенал ідей. Одна з них мене так захопила, що я зразу продав бізнес і лишив місто. Купили ми між Чикаго і Міннеаполісом ферму, через яку тече річечка, що нагадує наш рідний Ірпінь. Над річкою ми збудували "шапу" — фабрику борщу і ковбасок. Уже приступили до монтажно́ї роботи. А знаєте, що наш український консервований борщ завжди нагадуватиме Україну й чудову ріку Дніпро, яку, як писав Гоголь "редкая птица пролетает". Правда, Гоголь трохи переборщив, але це аж ні трохи не принизить якості нашого борщу.

Варитимем борщ трьох гатунків: з яловичиною, свининою та курятиною. Замовлено вже бляшанки та виготовляємо етикетки. Гарна етикетка — це реклаमा, а добра реклама — це половина успіху.

Етикетки виготовляє знаний маляр Ярема Підошва. Для борщу з яловичиною він намалював круторогі воли з написом "Воли ж мої круторогі, хто ваш буде пан?" Для борщу з курятиною намалював гливасту курку, що так і чується "піють півні, а курка сокоче". Лишилося намалювати ще свиню. Тут ми і загрузли. Ніхто не може описати української свині. Хтось порадив, що Остап Вишня добре описав прикмети української свині. Поїхав я до публічної бібліотеки, знайшов потрібну книжку й прочитав ось що: "Коли я починав писати про свиню, то збав'язково згадав когось із своїх знайомих".

Тьху! — сплюнув я з пересердя. Не про цю ж свиню мовитись, а про ту, з якої можна виготовляти ковбаси і різні витрибенки. Прошу вас, може знаєте якогось доктора чи магістра по свинячих справах — напишіть якнайшвидше. Гонорар заплатимо натурою — борщем. Незабаром запро-

*прійшли пошта, вона мене підготувала
Написати лист до борща*

шу вас на відкриття і заразом на працю — митимете баняки. Пока терпіть та не кашляйте. Ваш Гарасим Свитка".

Останнього листа одержав від Оверка підкидала, що до війни працював кондуктором трамваю. Відомий він був усім киянам із того, що в нього ніколи не було здачі. Та й хто вимагатиме, коли у вагон стільки напхано людей, що ніяк не добратись до дверей.

Лист Оверка був наче телеграма, "Працюю у форда. Кліную в "шапі" вікна. Хочеш, приїзди дам пораду. Що ж до роботи, це вже діло хозяйське. Житимеш у мене, поки знайдеш якусь буду".

Тут уже було над чим подумати. Але фордівські вікна мене так захопили, що я, не вагаючись назавжди лишив Балтімор.

Серпнева ніч темна й куца як заячий хвіст. За вікном вагона, як на зло, туманіє мжичка, і мені здається, що це натяк на невдачу. Аж тепер я пригадав, що не попередив Оверка про свій виїзд. Безтактно, але...

Нарешті станція — Дітройт. З поспіхом хапала валізку з діпівським добром, а дружина дочку й біжимо до трамваю, що саме загальмував свої колеса.

Сіли. Спокійно їдемо. Подаю кондукторові адресу Оверка, щоб гукнув, де сходити.

— Вам, — тлумачить він, — на Іст, а трамвай іде на Вест.

Вивантажились і чекаємо на Іст. Сіли в зустрічний, і знову те саме.

— Трамвай іде на Норт, а вам треба на Іст — пояснює кондуктор.

Як би там не було, Оверкову резиденцію ми таки знайшли до заходу сонця. Зустрів він нас тепло, з чоломканням. Жінка його зварила баняк картоплі, засмажила три кусні сала, приправила огірками й помідорами, поставила на стіл, і го-ленько проспівала:

— Просю, зволяйте!

Оверко, тим часом, наплевнив чарки й гордо прорік.

— Ну, будьмо! Щоб не останню.

Перехилили. Потім ще...

— Покищо набираємо калорій — нажимаємо на сало, щоб компенсувати програне в таборах, — коментує Оверко.

— Тобі добре компенсувати, маючи постійний джаб. А що накажеш робити мені?

— Обіцяв допомогти, то вважай, що діло зварено. Ситуація в Дітройті така: сталевари страйкують, через це Форд нагнав додому половину робітників. Додай до цього мешканеву кризу, то вже кожному недотепі видно що й до чого. Ну, давай, ще по одній. Не люблю зупинятися напівдорозі.

— А в мене, — кажу, — й дороги нема.

— Буде, ще й асфальтована. Так слухай далі: приїхав я сюди ні до кого. З валізками в руках швендявся по вулицях, шукаючи якоїсь занегаєної буди. А хто шукає — то вже знайде! Я не клопочусь тим, що підлоги в кімнатах скриплять.

— А який рент?

— Ніякий. Живу в "лоєра" за дженіторство: доглядаю ярд, замитаю хідники, ношу траву та поливаю квіти. Коли до цього додати, що жінка раз у тиждень клінує господаріні руми і приносить тридцять доларів у місяць, то чого ще треба.

— Не кожному так поталанить.

— Це правда. Мені завжди щастило. Так слухай далі: коли я вже загніздився над гаражем, почав шукати джаб. Першого дня знайшов, що густіла підметки не варта. І раптом, натрапив на критий ринок, де фермери збувають свої злаки. Це величезна "шапа": з одного боку трохи фермерів, — з другого — трохи жидів з каліфорнівськими овочами, а посередині сміття — хоч гати гати. А коли довідався, що власником цього сміття є колишній київський фабрикант містер Шерман, то без церемонії постукав у двері його офісу.

— Проше пана, я би хцям покліноваць тего, як его...

— А хто пан є? — запитав Шерман.

— Українець.

— Так чому ж ти говориш тего? Ми земляки — я теж руский з Києва.

Закінчилась моя авдієнція тим, що він мене влаштував у Форда мити вікна, а ж зобов'язався рік даремно клінувати його "шапу". Ось як діло треба зварити! Зараз підемо до Шермана — і він якусь щілину для тебе знайде. Годись на все.

Оверко представив мене як родича, і це видно вплинуло на старого Шермана, бо він зразу ж кудись подзвонив. Про що він розмовляв, лишилось таємницею, бо ж мови ми не знали. Але після розмови спровадив мене до якогось Билла на тимчасову роботу.

Билл Рекс, до якого спровадив мене Шерман, — це властитель собачого цвинтаря, розташованого на околиці міста, який дбайливо обгороджений дротяною сіткою та живоплотом. Уся територія цвинтаря поділена на секції, покриті зеленим килимом, оздоблена декоративними кущами й квітами. В центрі, на високому фундаменті, стоїть великий бронзовий пес. З його ніздвір безперервно вибухають постріли, що створюють штучний дощ. Коли б не було надмогильних плит та собачих скульптур різних порід, можна б подумати, що це парк культури відпочинку.

Порядкував у цьому підприємстві Зигмунт Новак, що родився у Львові, а виріс у Детройті. Тримав він себе гордо, але до мене ставився доброзичливо: частував цигарками, пепсі-колою і навіть підвозив авто до зупинки автобуса.

Першого ж дня набув я міні-експерієнс: освоїв косарку, копання собачих ям, оздобу горбів та обслуговування "костумерів".

— Обслужити костумерів, — повчав мене Зиг-

мунт, — це вельми складний джаб. Ось, приїхала якась леді відвідати могилу свого пса чи поховати здохлого — швидко підбіжи до її авта, відкрий двері й вигукни "галло, місіс!" Коли вона прийде до могили свого пса, швидко підстав під її задок стільця. Щонайменше матимеш п'ятку. Далі: часто старі леді привозять квіти, щоб посадити на псячу могилку — друга п'ятка. Інші просять щоранку поливати квіти, "поклінувати" псячу скульптуру, або підцементувати підмуріаку. Робота тут "ізі", а п'ятка свою ціну має. Якщо до цього додати свіже повітря, ласкаве сонце та відсутність боса, то де ти знайдеш кращий джаб? Билл сюди навідується два-три рази на тиждень, щоб забрати похоронні чеки.

Після "лончу" почали появлятися кедилаки. Кожне авто Зигмунт зустрічає так, ніби це приїхав повперед супердержави Коли ж леді занадто підтоптана, Зигмунт обережно бере її під руку, і врочисто приводить до місця упокоєння її пупсіка та садовить у зручне крісло. Цей найновіший метод обслуги допоміг Зигмунтові придбати ферму біля озера "Зелене око".

Поспішні клопоти проковтнули день непомітно. Перед закриттям брами Зигмунт підрахував часів і гнівно махнув рукою:

— День нікудишний — двадцять шість доларів!

Все ж таки, Зигмунт тикнув мені три долари, на які я не мав жодного права. І, очевидно, щоб підбадьорити мене, почав розповідати про роки, коли на собак напала якась епідемія, то в окремі дні по двадцять псів закопували.

— А що ви робите взимку?

— Пси, пане, здихають, коли прийде час. Крім того, взимку майструємо труни та "пентуємо", щоб було, як кажуть, кольору до вибору. Якщо ви любите цей джаб, можете його купити. Ракі вже старий, має йти на пенсію.

— Скільки ж він захоче відступного?

— Думаю, що за п'ятнадцять соток продасть.

Пропозиція Зигмунта здавалась перспективною, але... де роздобути грошей? Якщо Оверко не вирішить, нема чого й шарпатись. Оверко м'якосердечна людина, але щодо грошей, — залізо-кам'яна. Вислухав він мої роздуми і сказав:

— Нема чого розкидатися грішми, коли ти їх не маєш. Центи треба збивати в долари. Відбудеш цей "партайм", а там видно буде. У мене вже є плян, що і як треба зробити, щоб без роботи не ходити.

Оверко говорив правду. Він уже "обробляв" діда з Волині, що жив, як Робінзон на занедбаній фермі. Дід Куш був бездітний пенсіонер. Отож Оверко й вирішив купити цю ферму разом із дідом.

— Якщо з дідом Кушем порідняюсь, — розп'янував Оверко, — цей апартамент із дженіторством уступаю тобі. А покищо тримайся цвинтаря.

Отак, із ранку до вечора, день-у-день хоронив я з Зигмунтом вівчарок, бульдогів, пупсіків; майстрували труни, косили траву, поливали квіти й підмітали доріжки. Платня невелика, але часві — дай Боже витримати!

Місяць пролетів, як комар над вухом. Ракі повернувся з відпустки і я лишився за брамою цвин-

таря. Це був перший день, коли я обідав без апетиту й настрою. А Оверко, як на зло, розповідає як він сьогодні від'їхав двогодинний овертаймчик та як приторгував у когось старе авто, бо, мовляв, жити на фермі, то треба мати власний транспорт.

— Так ти ж її ще не купив?

— Уважай, що діло з дідом зварено.

— Ну, а я зватра до Шермана...

Шермана ми обійдемо бічною дорогою. Взяв-тра підемо разом до Форда. Тільки слухай мене: зараз нікого не приймають, лише кличуть звільнених, але не без того, щоб не прийняли одногодвох новеньких. Якщо ти протягом тижня відидиш денну зміну в залі відділу кадрів, уважай, що ти вже фордівський. Дотримуйся тільки одного: що тебе не питали б, відповідай одним словом "джаб". Після роботи чекатиму тебе біля брами.

Наказ Оверка виконував я, наче присягу. Перші дні ніхто з кадровиків не звертав уваги. Коли ж помітили, що та сама людина вже кілька днів сидить з "лончбаксою" у приймальній залі, почали з цікавістю розпитувати. Я розумів про що ходять, але відповідав:

— Джаб.

Кожного дня хтось підходив, і на всі лади тлумачив, що роботи нема. А я своє.

— Джаб.

Тиждень прогайнував, наче той рибалка, що повернувся без улову, бо виявилось, що в ставку немає риби. Очевидно, вістка про мій наступ на Форда рознеслась по всьому офісу. Якось під час мого лончу до мене підійшла ціла делегація на чолі з босом. Почалися допити: чи розумію я мову німецьку, жидівську, еспанську? А коли хтось згадав рашен, я вигукнув:

— Є!

— Каман! — сказав бос.

Привів мене він до свого кабінету, кудись позвонив, щось поговорив і передав мені слухавку. Якийсь жіночий голос запитав мене по-російському:

— Мій син питає: хто ви є, звідкіля й чого хочете?

— Українець з Києва, хочу роботи.

— О, то ви земляк! Передайте слухавку синові. Бог послухав і знову передав слухавку мені.

— Син питає, що ви робили вдома?

— Мав справу з паперами та друкарнями.

Бос проговорив із своєю мамою, похіхікав і мовив:

— О'кей!

І коли вже я виповнив аплікацію, пройшов лікарські оглядини, мені видали нагрудний номер 12-241. Я зразу ж пришпилив свій "орден" до ковбойки і гордо покрокував: разом із сеньйорами до вихідної брами, де нетерпляче чекав на мене Оверко.

— Тепер зрозумів, — мовив Оверко, — що й до чого. З перших днів тобі вручать найпростіший інструмент — мітлу. Коси і не оглядайся, а там...

— Ні, друкуватиму картонні бакси.

— Та це ж "ізі джаб": департамент чистий і повітря свіже. Поки за обідом ми його прополо-

щемо, а обмивати будемо коли одержиш першу пейду.

Кажуть, що людина найбільш розгублюється коли їй до душі постукає щастя або трагедія. А тому, що нам обом пощастило, ми цілу ніч просиділи в роздумах: Оверко проєктував модернізацію майбутньої ферми, а я мордувався над тим, як і на що витратити незароблені гроші. Гроші не малі — чотири долари на годину.

**

Друкував я на грубому папері єдиний твір Форда "Форд Мотор Ко.", що виходить мільйонними тиражами кожного року. Продукція моя конвеєром пливе до рук "бакс мейкерів", що виготовляють чотирикутні коробки, в які пакують різні дрібні деталі.

Мотор мій співає, а прес штампує та на купи складає...

Моя друкарська машина обертотом ходить — надолужує останню сотню картонного тиражу. Десять тисяч без скрепу! Якщо до цього додати, що друкарська машина має якісь родинні зв'язки з літературою, то незаперечно мені пощастило.

А що таке щастя? Його в Америці коментують так: Майкові пощастило одержати кредит і збудувати двадцятикімнатний мотель, а в Києві говорять — Миколі пощастило дістати ордер на кімнату. Ось що таке щастя!

Біля брами Оверка не було. Мабуть, думаю, підвернулось "тайм на геф". Але я помилився. Оверко ще до гудка лишив роботу, щоб приволокти старого Пекарда додому. Тепер він лежить під ним і щось клепає та чортихається.

В Оверка на обличчі пляма неприхованої гордості, яку він скріпив коментарем:

— Ти розумієш, що це за авто? Зносу нема! Як бачиш, пощастило таку, майже люксову кару (це мабуть від слова карета), купити за п'ять соток. Завтра йду по лайснес, а в неділю перемифуюсь на ферму.

Я ніяк не можу розгадати затії Оверка. Людина пів віку прожила у великому місті, не може розрізнити жита від вівса, а на ферму летить, як метелик на вогонь.

— Чи ти добре зважив, що робиш? Завезеш жінку в бур'яни, і вона там, якщо не здичавіє, то неодмінно знайде "бой-френда"... і бай-бай!

— Якщо обмаль розуму — позич в іншого. Разом з Шерманом обсмоктали цю справу до кістки. Вважай, що через п'ять років моя ферма буде теж містом. Це ж цілий лантух грошей! Зрештою, ферма мені нічого не коштує. З дідом умова така: живе в мене на повному пансіоні до гробової дошки, а похорон — за мій рахунок.

— Коли уздрінеш подібного діда, я з охотою підпишу таку умову.

— Я ще тобі не доказав: крім пансіону й похорону, я ще дідові кожного місяця платитиму сімдесят доларів. Це так, ніби в банк, бо ж дід їх із собою не забере.

Оверко на слова рясний, як терен на ягоди. Мовляв, мене ще ніхто не перебалакав. Він може годинами сам із собою дискутувати: голосувати "за" і "проти", ухвалювати резолюції і, якщо

треба, накладати на них "вето". Теоретично визнає він єдину соборну апостольську церкву. А тому, що до єдиної апостольської ще ніхто не протоптав стежки, Оверко всі церкви обходить бічними вулицями. Але коли лягає до ліжка, завжди шепче: "...і хліба нашого щоденного дай нам сьогодні".

Хоч Оверко своєрідна нерозгадана людина, а все ж цікава, ні на кого не схожа.

**

Кажуть, що "гора з горою не сходиться, а верблюд з верблюдом завжди стукнуться лобами". Звичайно, це лише приказка і вона нічого спільного не має до моєї зустрічі з поетом Овсієм Венченком-Долиною. Причиною була в'язка курей, які Овсій ніс із фермерського маркету. Ця в'язка крикливих курей і привернула мою увагу до їхнього екекютора.

— Поет Овсій і кури! — вигукнув я. — Як живеш? Чи викінчив поему "Більше б надії, брати".

— Життя міряй по цій в'язці курей, а музу по дверях авт. Штампую у Крайслера двері. Тираж два мільйони на рік. Жити можна, тільки...

— Звичайно, нудить, — додаю. — А я під крилом Форда друкую афоризми "Форд мотор і Ко.", що дає на хліб і молоко.

Овсій запросив мене до свого апартаменту, щоб привітати його нерозлучну половину, що вже навчилася вправно патрошити курей і виготовляти "чикен суп" та інші не складні витрибенки. Гріхом було б відмовити.

Поки справа дійшла до "чикен супу", ми розгорнули таку літературну дискусію, що нам позаздрив би найгарячіший критик. Ішлося про організацію літературного життя, бо крім Овсія в шапах Пакарда наводять чистоту поети Мина Сито і Карло Копанка. Днями прибув сюди й критик Юхим Кошик. А в місті ж живе сімдесят тисяч українців — ціла Полтава! Це такий ґрунт, що на ньому можна підперти небо.

— В наступну неділю заливаємо фундамент, — пояснив Овсій, — робимо першу літературну вилазку. Хочеш, приєднуйся, місця на сцені вистачить.

Хто не погодився б на таку приманливу пропозицію? Все ж, щось закарбується в закамарках душі, як не писаний архів. І я пригадав твердження професора Голобородька: "Іди між людьми, щоб їм щось дати, і від них щось узяти".

У дома на мене нетерпляче чекав Оверко.

— І де тебе нечистий носить? Я вже відчалою і передаю тобі апартамент і дженіторський реманент: мітлу, граблі й шухлю. Меблю лишаю, бо такого джонку в діда повний гараж. На роботі я тобі розтлумачу, що й до чого.

Отак несподівано розв'язалась мешканева проблема. Втратив Оверка — знайшов Долину. Все має свій початок і кінець. Точніше, як сказав один воїн "Хай буде так, як є, а то нічого не буде".

**

...Вечір був, як у тій пісні співається — "хоч голки збирай". І місяць, і зорі, і нестерпна заду-

ха. Словом, сезон реалізації холодних напоїв. І може саме тому, наша імпреза притягнула до залі не повних чотири десятки слухачів.

Вечір відкрив критик Кошик. Він довго говорив про футуристів, реалістів, модерністів і неоклясиків. Закінчив із патосом:

— А тепер послушайте наших поетів-скитальців. Хоч аплодисментів не було, зате із задніх рядів хтось кинув репліку.

— Ми прийшли слухати українських поетів, а не китайців.

Після пояснення слухачі вгамувались.

Читали ми на повну потужність голосових засобів, щоб перемогти мелодраматичний голос "А на тому боці я лишив Марічку", що вривався до залі з бічних дверей шинк-квасу.

Через "співаків" довелося скоротити програму. І хоч охочих до слова не виявилось, усе ж було подано два цікаві запитання.

— Де ви друкуєте написане і скільки вам платять?

— Якщо дадуть "лайдоф", чи діставатимете "компейсейшен"?

Валового прибутку імпреза наша дала 42 кводри і два ніклі, які ми пожертвували дженіторові, щоб поклінував залю.

Юли вийшли на вулицю, Кошик розсудливо промовив:

— Все ж таки добре, що ми викрутились без дефіциту.

— А я думав, — сказав Мина, — що після виступу заїдемо до шинк-квасу і заспіваємо "А нас братів п'ять, будем пить-гулять..."

З першого нашого літературного вечора лишилися тільки сумні спогади. Можливо через цей невдалий вечір поети Копанка і Сито назавжди лишили Детройт. Їхні місця зайняли гурт завзятих газетарів, і поачли видавати газету. Колесо друкарні закрутилось, настрої подвоїлися, і дефіцит також.

Долина якось устиг видати збірку "Чорна ряднина", і, здається, вийшов без дефіциту. Кажу, встиг, бо внедовзі газета тихо упокоїлась, а друкарня згоріла. Велика шкода, і не менший жаль. Хай живе вона в пам'яті добрих людей доки по цій землі ходитимуть українські ноги...

Вперше в житті забажалося відгуляти новосілля. Запросив Овсія з дружиною та сусіда-пенсіонера словацького походження, що вмів готувати пікнікові страви. Розпалили біля гаражу багаття й над ним повісили десятифунтову ребрину. Сонце смажить зверху, багаття — знизу, а ми пікнікуємо та на спеку нарікаємо.

Несподівано в подвір'я з великим гуркотом укотився Оверків Пакард і засмородів ціле подвір'я, і ребрину також. Замість привітання я випалив:

— Твоя тарадайка давно проситься на "скреп ярд".

— Чого хочеш? Авто, як грім, тільки бензина негодяща.

— Якщо так, то сідай до гурту.

Вигляд Оверка був такий, наче хтось витрусив з нього всі потрохи: обличчя, як перепечена картопля, а голова нагадувала недоскубану гуску.

— Якже тобі фермерується?

СПОГАДИ ПРО БАТЬКА

(Слово на спільній конференції НТШ й УВАН у Нью Йорку з нагоди 100-ліття народження Володимира Дорошенка)

ВОЛОДИМИР ДОРОШЕНКО

(1879-1963)

Коли б батько Володимира Дорошенка, військовий лікар Віктор Павлович, залишився задля кар'єри в Петербурзі, де 3-го жовтня 1879 року народився Володимир, то можливо, мимо гетьманського походження, в його дітей залишилося б тільки українське прізвище, тим більше, що дружина Віктора Павловича була шведського роду. Та він 1880 року перенісся на Полтавщину до свого родового маєтку, де працював земським лікарем і де діти

виросли серед української стихії, а дружина зовсім зукраїнізувалася.

По закінченні з відзначенням гімназії в Прилуці, де був членом таємного українського гуртка, Володимир Дорошенко здобув вищу освіту на історично-філологічному факультеті московського університету, там і належав до Української студентської громади. Від заснування РУП був її членом.

У липні 1904 року виїхав до Галичини на курси українознавства, влаштовані проф. М. Грушевським, а потім манював два місяці по Гукцільщині та Бойківщині. Вернувшись додому, працював у Статистичним бюро Полтавського губерніяльного земства. З початком 1907 року через провокаційні заходи адміністрації з головного свідка оборони став ...головним обвинуваченим в убивстві генерал-губернатора, ген. Полковникова. Заарештований, провів до весни 1908 року в тюрмах, тричі ставав перед воєнним судом, чудом уникнувши засуду. Виїшовши на волю, мусів негайно емігрувати, бо прокуратор спротивився вердиктові суду й Головний Воєнний Трибунал у Петербурзі скасував звільнений присуд, визначаючи нову розправу.

Виїхавши нелегально до Галичини й осівши у Львові, почав працювати в бібліотеці НТШ як завідувач Бібліографічного бюро. Восени 1909 року вступає на філософічний факультет Львівського університету, який кінчає в 1913 році. В університеті вивчає історію України у проф. М. Грушевського, історію української літератури в проф. Ол. Колесси, українську мову й літературу у проф. Х. Студинського. В 1911 році для поправки здоров'я, підісланого царською тюрмою, виїжджає на якийсь час до Швейцарії, де лікується в Женеві, а опісля їде до Італії, де цілий місяць прожив на березі Адріатики. Повернувшись ще на деякий час до Женеви, в поворотній дорозі до Львова задержується деякий час у Відні та Закопанім.

З вибухом Першої світової війни виїжджає рятуючись перед москалями до Відня, де перебуває два роки працюючи в Союзі Визволення України, якого був співосновником і членом Президії, а теж головним редактором його видань.

Восени 1916 року вернувся до Львова на посаду управителя бібліотеки НТШ. В листопаді 1918 року, діставши відпустку від Виділу НТШ, виїждить разом із д-ром М. Кордубою й О. Безпалком до Києва в дипломатичній місії до гетьмана П. Скоропадського. В Києві працював як управитель канцелярії проф. А. Кримського в Українській Академії Наук. При кінці січня 1919 року виїжджає з галицькими депутатами до Станиславова, де працює в редакції офіціозу уряду ЗУНР, щоденнику "Республіка". По упадку ЗУНР вертається до Львова на посаду керівника бібліотеки НТШ.

— Тиждень відлежав у гаражі, ледве не врізав дуба. А це довідався, що ви видаєте газету, і вирішив приїхати та розповісти про свою біду, може надрукуєте.

— Що ж трапилось?

— Ти знаєш, що таке лісогий "пойзен"? Це так, ніби до боляків і чиряків ще приєдналась короства. Рік треба лікуватись, а дід Куш без ліків за тиждень упорався.

Оверко нахильці вицідив пляшку пива, і вів далі:

— Дід зробив з керосину, дьогтю й попелу розчин, "вицентував" мене з ніг до голови, і на дві години замкнув у гараж. Тут мене й вхопило: пекло, різало і трусило, як злодій калиткою! Від мук скавучав, як пес під колесом. А дід знадвору інструктує: "Бігай по гаражу — полекшає!" Три такі сеанси витримав, — як рукою зняло. Взабра до роботи йду. То як, видрукуєте дідову медицину?

— ?!...

— Збанкрутували? Я так і знав! Зписанини хліба не їстимеш. Я думаю так: щоб книги друкувати, треба спершу людей навчити читати. Грамотні ж усі, але...

— А скільки ви, — запитав Овсій, — купили й прочитали книг за останній рік?

— Коли ж читати? З одного боку — замурзані фордівські вікна, з другого — занедбана ферма. Живу лише тим, що колись підлітком прочитав: "Праця єдина з неволі нас вирве..."

Міркування Оверка не зрозуміли б навіть психологи й соціологи. Це новонароджений сконденсований емігрантський продукт, що від комунізму втік і нікого не догнав.

Коли Оверко від'їхав, Овсій зробив куце резюме:

— З тверджень цього простачка виходить, що планета наша існує тільки тому, що вона кругла і крутиться, треба жити схемою П+І+Г тобто: праця, їжа, гроші. А де ж його життя?

Восени 1925 року приятелі Володимира Дорошенка відсвяткували 25-ліття його літературно-наукової діяльності. Тоді В. Дорошенко одержав багато привітів від наукових і громадських установ.

В 1929 році їде на з'їзд слов'янських філологів до Праги й там відвідує місцеві бібліотеки, досліджуючи чеську літературу про Шевченка та Франка. В поворотній дорозі задержується в Кракові, де вивчає польські джерела про Шевченка та Франка. При цій нагоді відвідує Богдана Лепкого й проф. Івана Зелінського.

В 1944 році Володимир Дорошенко виїхав з родиною до Праги, а опісля до Баварії, звідки в жовтні 1949 року подався до Америки й осів у Філадельфії, де помер 25 серпня 1963 року.

Володимир Дорошенко був дійсним членом НТШ, УВАН, Українського т-ва в Києві, Українських наукових інститутів у Варшаві й Берліні та Українського історично-філологічного т-ва в Празі.

Список наукових і літературних праць Володимира Дорошенка доволі довгий, деякі довелося, готові до друку, залишити за залізною заслоною. Співпрацював він у "Літературно-Науковому Віснику", в "Київській Старині", в газетах "Діло", "Економіст", "Вперед", "Новий час", журналах "Світ", "Життя й Знання", загалом у понад 100 періодиках і альманахах.

У роках 1924-1939 редагує відомий календар-альманах "Дніпро". В рр. 1929-1935 бере участь у редагуванні першої української енциклопедії — Української Загальної Енциклопедії — як член Редакційного комітету, який очолював проф. Іван Равковський, а до якого належали ще д-р Мих. Рудницький і проф. Василь Сімович.

В Америці Володимир Дорошенко був головою Бібліологічної секції НТШ і Книгознавчої секції УВАН, публікував свої статті у щоденниках "Свобода" й "Америка", а теж доповнив і перевидав бібліографію видань Шевченкових творів, яка вийшла в 1961 році у видавництві М. Денисюка як XIV том повного видання творів Т. Шевченка.

До століття з дня народження видатного патріота й діяча української культури Володимира Дорошенка друкуємо теплі й історично цінні "Спогади про Батька" його дочки поетеси Міри Гармаш.

Батько для мене — це в першу чергу дитинство, Львів, Карпати, книги і... засідання. Цих останніх я не любила, бо вони забирали мені тата. Але гасаючи із своїми однолітками перед будинком НТШ на Чарнецького вулиці у Львові, я не раз бачила здалека батькову постать як він вертався з засідання й бігла до нього. Тоді тато витягав з кишені торбинку цукерків і казав: "Це тобі від зайчика".

Тато був жвавий, рухливий, веселий. Мені й на думку не приходило, що він міг би бути моїм дідом, бо був багато старшим за маму. Ми всі троє виспівували не раз речитативи з якихось нами надуманих "опер", римованих експромптом, що часом виходило дуже комічно, але стало для мене школою рими й пізніше технічна сторінка вірша не робила ніякої проблеми. Тато вмів наслідувати людей, писав сатиричні вірші й веселі панегірики знайомим на різні нагоди. З наших прохо-

дів за місто ми приносили квіти й різних звірят, яких треба було підховувати. А то й лікувати. Так почалася моя любов до природи й створіннь, якої ніколи не втрачу.

Це, правда, довело до деяких комплікацій. Я не давала нікому діткнути привесеної з Ринку білої курочки, а з клітки на балконі її випускала. Врешті наша Ганнуса поставила мамі ультиматум: "Прощу пані, або тота курка, або я". Тоді тато розв'язав проблему: курка щезла вночі, а мене тато повів на Високий Замок і показуючи на дім на обрії, якого дах блищав на сонці сказав, що курочка вернулася до своєї мами, піти туди задалеко, трамваї не доїздять, але можна писати листи. Я, чотирирічна, шкрябала якісь закарлючки, ліпила старі значки й кидала в скриньку. Цю історію мусів тато оповісти у бібліотеці НТШ, бо один співробітник приніс мені привіт від курочки. Це була його страшна помилка, бо я почала передавати йому цілі торби біло-рожевих пелюсток каштанового цвіту, щоб вистелив її гніздо.

Десь трохи пізніше, я заважила, що в трамваях дехто показує кондукторові легітимацію і забажала такої. Ніякі вияснення мами й бабуні не допомагали. Тоді тато знову розв'язав проблему: на мамину ще віденську студентську легітимацію наліпив мою знимку, де я стою на кріслі в коротенькій суконочці, підписав мене і я гордо показувала її кондукторам у трамваях, а вони ще мені "у дах" били.

Правда, розв'язка одної справи мені не подобалася. Це було, коли мама кудись поїхала і я ніяк не хотіла заснути, бо привчилася засипляти з ручкою в її долоні. А тато як я тільки почала дрімати всунув мені палицю і я вранці побачивши підступ, була дуже ображена.

Як мені йшов восьмий рік, два дні перед св. Миколаєм, чую тато їде до мого ліжечка, нервується, щоб мене не збудити, шелестить папером. А я не сплю, все чую й хочу з реготом сказати: "Та ж це одну ніч заскоро!" Але повертаюся обличчям до стіни й вдаю, що сплю, як камінь. Так тато ніколи не довідався, коли я перестала вірити в св. Миколая...

На весні після того ми пішли з татом на Високий Замок по підсніжники й вертаючися нас зловила весняна сніговія. Спогад про це вилився пізніше у вірші "Батькові":

Ми бігли з Високого Замку
В весняну сніжну заметіль
Давнопромичулого ранку
Як хмари ішли зідусіль.

Кружляли лапаті сніжинки,
Поволі топились на скроні,
А я мов легенькі пір'їнки
Ловила їх в теплі долоні.

Мені ще не стукнуло вісім,
Тобі вже їде шістдесят,
Та разом ми бродим по лісі,
Хоч хмари летять і летять.

У мене підсніжники білі,
(Це вислід таємних виправ),

Отак в березневі неділі
Не раз ти мені їх збирав...

Зів'яли підсніжники білі,
Пішов ти в далекі світи,
Лише у думках зацілілі
Сніжинки і квіти і ти.

Як я вже виросла з казок і байок, які оповідали й читали бабуся й мама, почав мені читати тато. За вікном шумів Львів, чи карпатські ліси, якщо це було на вакаціях, а я слухала Жюль Верна, Майн Ріда, Конан Дойля, Гюго. Все було в українським перекладі, бо до бібліотеки НТШ приходили харківські видання. Відповідь на питання "чому Івась не читає?" зовсім проста: "Його до цього не привчили батьки, які й самі не читають".

Не раз під хатою в Гребеневі чи Космачі стояв польський жандарм, бо батько не зрікся паспорту УНР у користь польського громадянства і тому був "небезпечний для панства польського".

Якось на вакаціях над рікою Бистрицею, як вона вернулася в береги після зливного дощу, я знайшла кам'яний ніж з неоліту, який батько віддав до музею НТШ і який я потім побачила в габльотці з моїм прізвищем. Заохочена таким "успіхом", начитавшись про льодовикову добу, мамутів, мастодонтів і т. д., ми з товаришкою з великим зусиллям відпорпали на Валах у Львові кінську щелепу і я її принесла до бібліотеки НТШ як кістку мамута й подала татові під загальний регістр співпрацівників.

З приходом більшовиків все це скінчилося. Батька почали тягати на допити до НКВД. Викликали телефоном і казали з'явитися на певну годину, звичайно по десятій вечора в означеному, завжди іншому місці на вулиці. Приходив тато з допитів над ранком. Ми цілими ночами не спали надслухуючи його кроки з думками, що коли б не вернувся, не знали б навіть де шукати. Вранці батькам треба було йти на працю, а мені до школи наче нічого не сталося та ще й на 7-му годину, бо нас перевели на московський час. Татові забороняли казати нам куди ходив і що з ним робили, та ми знали й про револьвери при скорні й про погрози з вигуками "старік тебе греб уготован" і про сильні рефлектори в очі. Тоді загинуло моє дитинство і я передчасно стала дорослою.

А проте, як до бібліотеки приходили люди зі Сходу й просили дати щось почитати, що було заборонене, часто поезії Олеся, тато витягав книжки із "спецфонду" (поки того "спецфонду" не заплонбували) й давав. Ніхто із них ніколи не доніс.

Із приходом німців Гестапо викликало батька лише раз і більше не чіпало.

Не раз до болю бракує мені культурної атмосфери Львова, головню рідного театру й опери, а теж тих людей, з якими я завдяки батькові познайомилася, а то й виросла. Моя пам'ять сягає далеко, десь до двох років життя. Тож пам'ятаю ще Петра Івановича Холодного, маляра-хеміка з його поглядом з-над окулярів, поета Олеся (Кандибу), який як ветеринар рятував мого попареного кота, бо саме тоді приїхав поет до Львова,

графіка Павла Ковжуна, Ігоря Лоського, "дядю Васю" — мовознавця Василя Сімовича, Василя Стефаника, мого хресного батька, який любив приходити чомусь через кухонні двері, Олександра Лотоцького, директора Наукового інституту в Варшаві, який приїздив заряди з чудовими подарунками, лікаря-письменника Юрія Липу з дивними очима, Софію Русову, яка приїздила з Праги, міністра УНР Михайла Корчинського з родиною та багато, багато інших. За більшовиків приїхав був Агатагел Кримський, про якого тато казав, що він знає понад 60 мов, головню східних, і я дивлячись на його велику, з темним кучерявим волоссям голову, сильні окуляри — "плюси", не могла з дива вийти як це можливо. Пригадую як раз прийшов Віктор Петров-Домонтович і відразу взявся переглядати книжки у батьковій бібліотеці, хоч тато не було вдома. Щось мене тоді насторожило, чи то трохи монгольські вилиці, чи очі з-за сильних окулярів, дуже короткозорі, але навіть далеко пізніше читуючи знаменитого "Доктора Серафікуса", я не могла збутися того почуття.

За німців появилися нові люди. Приходила Мар'яна Лисенко, дочка композитора, яка стала моєю вчителькою музики, поет і письменник Тодось Осьмачка. Деякий час жив у нас чомусь Дмитро Донцов, який повернувся до Львова з Праги, хоч тато з ним ніколи не приятелював, Юрій Жук з Відня, син кооперативного діяча Андрія Жука, родина Василя Кричевського в переїзді з Києва на захід і інші. Всі ці люди прямо появлялися на порозі з валізками й залишалися.

В 1944 році повелося покидати все й йти в невідоме. Дмитро Іванович Дорошенко, професор Карлового університету в Празі, викликав нас туди. Батькова величезна бібліотека, яку колись хотіли відкупити американські українці, а батько не хотів пролати, залишилася. Її потім перевезли до Академії Наук у Києві, де вона, можливо, згоріла в 1964 році.

У Празі батько працював у музеї Визвольної Боротьби, де була й бібліотека, привів все до порядку, але, на жаль, під час єдиного бомбардування Праги 15 лютого 1945 року майже все загинуло. Тато урятувався тоді чудом в такий спосіб, що прямо підказує, що існує призначення-фатум. Коли почався алязм і співробітники сходили до сховища в підвалі й кликали туди й його, тато пішов до умивальні на третьому поверсі. Раптом загуркотіло, будинок затрясся, а коли втихло й тато відчинив двері, то побачив, що все решта завалене й під ним прірва. По двох-трьох годинах чехи приставили драбину й тато зліз. підняв у грузах надоліні свій капелюх і плащ і пішов додому. Людей у підвалі повбивало, інших там і на сходах поранило, а татові на третьому поверсі нічого не сталося.

У Празі батько мав багато знайомих з давніх часів. У нас завжди хтось був або ми до когось ішли. Вечорами часто заходили до нас проф. П. Федечко з сином Богданом, письменник Володимир Бірчак, чи хтось з родини проф. П. Ковачика, або проф. В. Міяковського, нові знайомі, що з'являлися в сусідстві.

З Праги по довгих пригодах ми переїхали рідна ра-

Мюнхену, де жили в підміському таборі в Карлсфелді, який незадовго перевезли до Берхтесгадена, звідки восени 1949 року ми подалися до Америки й осіли в Філадельфії.

Тут 25 серпня 1963 року о 11.35 ночі перестало битися татове серце. Два тижні перед тим тато написав свою останню рецензію на книгу Миколи Ковалевського "При джерелах боротьби". Тоді ще не усвідомлював собі свого стану, бо сказав мені: "Я з неї не зовсім вдоволений, але як виздоровію, напишу другу. Та тиждень пізніше зрозумів, що вже нічого йому не писати й попросився зі мною.

Тоді я передумала все пережити, згадала як тато їздив у моїм дитинстві до Чехословаччини та як мені тоді вперше його бракувало. Так постав вірш "25. VIII. 1963":

По лісі осінь ходить, лишає слід багрянний,
Гогодзи й журавлину окутує в тумани,
Чортополохи гордо виблискують у росах,
Злітає перепілка із сліпих нивок проса.
По лісі осінь ходить, а ми все ще в Карпатах,
Не спішимо додому, бо там немає тата.
Він у далекій Празі і шле сюди привіти,
А ми самі й від смутку росою плачуть квіти.

— — — — —

По лісі осінь ходить, по лісі — вже чужому
І, Боже, як далеко відбилися ми від дому...
Дивлюсь — порожнє ліжко і стіл, порожня хата,
Нема і вже не буде ніколи з нами тата...
І я по лісі ходжу, отам в далеких краях,
Хоч на стежках чужини осінній лист збираю.

† Гелій СНЕГІРЬОВ

НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ

(Ненько моя, Ненько...)

(Продовження з попередніх чисел)

Погорів рейд Тютюника, розгромлені Червоною армією банди. Відновлюється економіка, змінюються (чи так?) настрої селян, укріплюється радянський апарат, Червона армія, органи ДІУ — та битим не сидиться:

"...група Єфремова додержувалась тактики використання негайних можливостей для тривалого організаційного готування, щоб утворити нові кадри для повстання... М. Павлушков свідчить: "...Стихійного вибуху чекати вже не доводилось... Доводилось спеціально готувати це повстання власними силами... В цьому другому періоді "СВУ" Єфремов так само казав, як і раніш, що село на час виступу виплодить собі нових Зелених, Струків, Орликів, які й вестимуть безпосередньо повстанські загони. Для членів же "СВУ"... бути немов би політкомами і організаторами нової національної влади на селі... Одночасно з початком повстання в середині країни повинен був розгорнутись і наступ інтервентської армії..."

А чи не здається вам, надто вже обожаю не біж рідного дядечка? Так і пре на нього, так і прагне в труну заколотити. А хіба психологічно це не виправдане? Як на мене — цілком. Адже — школяр, учень, в рота зазирає і кожне слово ловив; адже нахлібник, за кожний шмат подяку мусив відчувати. А натура — яка? Для лідерства створена, майбутній вождь. А вожді, тим часе, що не здійснилися, — вчителям і благодій-школь своїм поміщаються...

не роби після цього показання Павлушкова в мав-вати люд-чередсудового слідства вміщено ту чу-гірки знай.

дову заяв Єфремова, яка маківкою виказує всю липу СВУ:

"Ми висловлювали думку, що село ще не зовсім позбулося зброї, що її чимало повинно зберігатися позахованої з часів імперіалістичної і громадянської війни і в потрібний момент її вистачить на озброєння повстанців".

Я вже коментував цю перлину: десяток іржавих наганів і обрізів вибілений сивиною, цілком сповна розуму історик Єфремов збирався протиставити танкам, гарматам і авіації Червоної армії.

Але ще повернімося до небожа. В його спогадах і гордовитих зізнаннях є свій Монблан, вище котлого — тільки небо...

Приїздить на маневри до Києва товариш Ворошилов. Цілком зрозуміло, керівники СВУ негайно спускають відповідальні директиви для СУМу, директиви, в основі яких теоретичні (на жаль, тільки теоретичні) міркування про те, що

"коли знищувати кого, то тільки таких людей, як Сталін, Ворошилов, Будьонний".

І Коля — слухайте! — в своїх показаннях підхоплює вже практично:

"Зустрівши раз у Києві машину Ворошилова, коли той приїздив, здається, туди на маневри, я вельми шкодував за тим, що не було в мене зброї, інакше я конче вчинив би замахи на того наркома".

А Клим бач Єфремович, донецький слюсар, і гадки не мав, бідолаха, що життя його висить на волосинці. Всього-навсього 3 карбованці 70 ко-

пійок не вистачило кривавим змовникам на "монте-крист" — і лежати б наркомові покійничком... Тиро-ристи зачухані...

Отак переляканий і сердитий на дядьків, прищавий хлопчисько Коля рядив себе в герої. Перед красунею Люсею, перед хирлявим військом своїм, перед історією. Вирішив увійти в історію, а назвали зрадником!

А чого я, власне, так уже в'ївся в того нещасного Колю? Ну, розкололи, заплутали, напятавав зайвого. А коли б ні — то не було б процесу. не судили б їх і не понижали? Точнісінько все так би й лишилося, не маю я тим найменшого сумніву: не Коля — так хтось інший, Горожаніну, хвала Господу, було з кого відбирати. І не вартий той Коля такої великої уваги. Амінь.

Давайте вже покінчимо з терором, чи що.

Категорично й беззастережно про підготовку в лавах СБУ й СУМу терору взяв на себе сміливість говорити сам тільки Павлушков. Документів, що підтверджують теоретичне й практичне готування терору, як нам відомо — немає, тільки слова. Чому? Прошу, ось чому, передбачено слідством таке пусте запитання, слідство дає пояснення, юридично невагоме, але для дурників цілком переконливе. Коля розповідає (знову Коля, бодай йому!), що одного вечора вийшли вони з дядьком Сергієм в садочок і дядько все крутив навкруги та наокіл — взагалі, мовляв, терор зло, варсварство й дикунство і всяке отаке, а далі,

"Покінчивши звичайною цією передмовою, Єфремов сказав, що справді організації молоді слід велику увагу звертати на цю форму роботи, бо ж ніхто крім молоді не зможе робити її, а вона безперечно може дати великі наслідки. На моє зауваження, що як так, то треба буде додати зразу відповідний пункт до нашого статуту, Єфремов сказав, що саме цього і не слід робити, бо такі речі краще ніде не фіксувати".

І квит. І не зафіксували. І кінці в воду. Та вишненок попереднє слідство все одно зробило — як начебто існував справжнісінький статут з неподобним пунктом про терор, або гриміли вибухи й валялися трупи:

"Таким чином, дані передсудового слідства встановлюють, що керівники "СБУ" виховували контрреволюційну молодь у дусі безумовної відданості ідеям терору і готовності в першій ліпший момент застосувати його проти представників радянської влади і комуністичної партії".

Для дурників — переконливо: не фіксувати з метою конспірації, а що вже планувати терор — будьте певні який!

М. ПАВЛУШКОВ: "На думку Єфремова, треба було викорінити і взагалі все, що пахло тільки реальним комунізмом, насамперед усіх об'єднаних навколо Комінтерну, не обмежуючись самими "оточесвенними" більшовиками.

Звідси резюме — перша частина:

"В дикій звірячій ненависті до комунізму й комуністів С. Єфремов не обмежувався проектом

головного винищування комуністів у Радянському Союзі. Він вважав, що інтереси буржуазного суспільства можна забезпечити лише винищуванням комуністів у міжнародному масштабі".

Резюме — друга частина:

"Прихильник масового терору, запроваджуваного в період існування "БУД", С. Єфремов, незважаючи на нову тактику "СБУ" — запровадження індивідуальних терористичних актів, — інструктуючи молодь, неодноразово розвиває свою стару теорію масового знищення комуністів. Ця теорія дозволяє не обмежуватися лише терористичними актами відносно керівників радянської влади, але й включати до контингенту об'єктів усю масу партійців і навіть комсомол".

Вистачить, бо й дурники вірити покинуть.

Сам академік С. О. Єфремов з приводу терору визнав свою провину ось у чому:

"Власне, до терору, як системи політичної боротьби, я раз-у-раз ставився негативно. На жаль, свій, я не утримався на цій принциповій позиції, і останніми роками, в період "СБУ" схитнувся був, допустившись внутрішніх суперечностей, про які тепер можу тільки глибоко жаліти".

Що ж, коли заклик "провчити нахабних шпиків з студентства" — це терор, то Сергієві Олександровичу є в чому кається — "схитнувся, допустившись внутрішніх суперечностей". Більше за душею в нього нема нічого, не закликав він молодь стріляти й вішати, як це успішно робила тією самою молоддю рідна радянська влада.

А ось зізнання В. Дурдুকівського, найдобрішого старого вчителя, закоханого в дітей ("Простіть мене, люди добрі, простіть, якщо зможете!" — пригадуєте? — кланявся він, випущений на волю, в пояс кожному):

"...у своєму безкрайньому націоналістичному запліненні, в своїй впертій фанатичній ненависті до комунізму і до його кращих визначних діячів, я іноді, **добре не знаю й пам'ятаю** (підкреслення моє — Г. С.), висловлював терористичні настрої..."

"Добре це знаю й пам'ятаю"... Бідний стариган...

Із цього всього державний обвинувач Михайлик зробить у своїй погромній промові такий висновок:

"Єфремов і Дурдুকівський доводили... смертельну небезпечність для своєї класи непохитного керівництва комуністичної партії — у Павлушкова і Матусhevського прагнення знищити Сталіна... наміри знищити Ворошилова під час перебування його на маневрах в районі Київської округи... наміри ліквідувати Скрипника.. в якийсь його приїзд до Києва..."). **Не стався терористичний акт не тому, що його не хотіли** (підкреслення моє — а чому? — Г. С.).

*) М. О. Скрипник — нарком освіти України. Терористам не варт було тратити набої для його знищення. В 1933 році це успішно зробила рідна ра-

Для зовсім уже повного прояснення проблеми терору в діяльності СБУ надамо слово обороні. Адвокат Ратнер:

"Я думаю, що в діяльності "СБУ" терористична робота не посідала будь-якого серйозного місця. СУМ дійсно мав на увазі провадити цю роботу. Але треба нагадати, що Павлушков і Матусhevський, говорячи про терор, мали на увазі свої настрої, переживання. Але від їхніх поглядів, від їхніх настроїв до активної терористичної діяльності — дистанція величезна. Отже, цілком поділяючи суть обвинувачення, що його пред'явив товариш Михайлик до підсудного Єфремова, я все ж вважаю, що до здійснення терору було дуже далеко".

Адвокат Віленський (захисця Павлушкова²):

"Вони бажали бути терористами. Але, товариші судді, для бажання особливої мужності і особливо-го ризику не треба. Ми, старі оборонці, знаємо, яка прірва лежить між задумами і здійсненнями... Я прошу, щоб у вашому присуді було засудження Павлушкова тільки в міру того, що він задумав, але не вчинив".

Ти, читачу мій, вже знаєш: помилитися на користь підзахисних оборонцям на тому процесі було небезпечно.

Та лишилося ще одне жахливе звинувачення. Справді — жахливе, якщо воно справедливе хоч на крихту. Медичний терор. Прокурор Ахматов з високої трибуни прорікає:

"Було дуже важко питати професорів, культурних діячів, відомих медиків, чи вважають вони за можливе застосовувати до політичних супротивників "медичний терор"... Цинічно казали вони про використання медичної науки на знищення творців пролетарської революції. Вони любили поговорити про "незрозумілість" поведінки лікарів після замаху на Леніна Каплан... Лікарі — члени "СБУ" це розуміли, як можна лікувати хворих комуністів,

дянська влада: осканенілого націоналіста, ворога народу Скрипника довели до самогубства. Він застрелився після того, як з'явилася в пресі погромна стаття "Помилки Миколи Скрипника". І він, вистреливши, впав, зрозумів, що схибив, тільки поранив себе, і вимовив:

— Ще одна помилка Миколи Скрипника.

Цю помилку не довелося виправляти колегам шофера Стастика — заробити свої 7 карбованців, втім, за нарковівську голову, мабуть, платили більше, всю десятку. За два дні Скрипник сконав у лікарні.

²) Той самий, що сказав: "Оборона в цій справі опинилась в становищі оборонців фортеці, що здалася до першого штурму, викинувши білий прапор ще до першого грізного випадку з прокурорських батарей". Він взагалі красиво говорить: "У своєму політичному дальтонізмі вони (українські інтелігенти — Г. С.) не бачили інших кольорів, крім жовто-блакитного" (себто кольору українського національного прапора — Г. С.). Йому ж, Маркові Віленському, належить класична формула про поведінку й громадську совість радянського оборонця — про неї пізніше.

коли вони "згубили неньку-Україну". У своїх зізнаннях на попередньому слідстві, коли їх не слухали мільйони трудящих мас, вони також чітко значали, що не заперечують проти такої методи боротьби... ніхто не заперечував, ніхто не хотів зрозуміти, що така принципова настанова нечувана в історії людства".

Страшененько, правда ж? Ось іще з Д. Заславського в "Правді": назва статті — "Доктори-бандити".

"На війні — як на війні", казали вони... Лікар Підгаєцький обмовився правдивим словом...: в громадянській війні буржуазний лікар не вважає себе зв'язаним міжнародними правилами. Ненависть до пролетаріату перевищує всякі правила "лікарської етики"... Цією своєю терористичною люттю медична група виділялася серед інших груп СБУ".

Жахливо... Давайце копати.

Почнемо з того, що жодної жертви медичного терору нема — не зафіксовано. Спритно діяли? А зовсім не діяли, навіть спровокувати чиюсь смерть чи видати чиюсь загибель за медичне вбивство "докторів-бандитів" не вдалося, в матеріалах слідства і суду згадок про подібний прецедент немає. А зробити це — видати чиюсь у лілікарні смерть за загибель від руки лікаря, погодьтеся, зовсім не важко, було б бажання, причепка завжди знайдеться, хіба вже зовсім не вмирили пацієнти в наших лікарів-підсудних. Видати, не шукали слідчі, полінувалися, а трупики — вже ми балакали про це — он як потрібні б! Не подбали слідчі, не потрудилися: а нащо їм? І без трупиків обійшлося. Тоді обійшлося. А чи обійдеться в звітності перед майбутнім, чи обійдеться для майбутнього процесу СБУ, який людство раніше чи пізніше, але обов'язково зажадає влаштувати, — про те слідчі не думали, не лбали. І даремно. Та до цього ще повернемося.

Ото-ж — жертв немає. А що ж є?

Є — знову ж таки — спогади прищавого хлопчиська Колі — "пригадалося мені — не лише отруту, але й бактеріальні культури", з нього почалось. Далі підключили другого героя, прекраснотушного навчителя Дурдучківського, загіпнотизованого слідчим Бруком:

"На одному засіданні Медсекції ВУАН обговорювалося питання, як свіомі лікарі-українці повинні ставитися до хворих більшовиків, чи повинні лікувати їх, чи повинні, розглядаючи боротьбу з більшовиками як бойовий фронт, а себе, як борців на цьому фронті, не лікувати, а нищити більшовиків, своїх національно-політичних ворогів. **Здається**, ніякої постанови з приводу цього питання не було зроблено, **але кажуть** (підкреслення обидва рази мої — Г. С.), що були такі лікарі, що висловлювалися за те, щоб українці-лікарі, як солдати на війні, нищили своїх ворогів".

Як вам подобаються ці "здається" і "але кажуть"? Нещасний старик, "простіть мене, люди добрі"...

Далі. Почитують Уловенка, лікаря, члена медсекції ВУАН. Він "пригадує тільки один випадок, коли в колах медсекції говорили про те, що

Тепер це вже закон. Ви не маєте більше права керувати автомобом без забезпечення.

Акт Обов'язкового Авто-забезпечення став дійсним з днем 1-го грудня 1979 р. Тепер мешканці Онтаріо мусять мати забезпечення на автомашину, щоб вони могли її зареєструвати. Вже немає більше можливості для водіїв авт заплатити 150 дол. до Фонду для рекламування відшкодування в нещасних випадках автомашин й зареєструвати автомашину без її забезпечення. Цей Фонд не покривав забезпечення; з нього жертва нещасного випадку отримувала відшкодування, а відповідального за випадок водія автомашини чинники Фонду обов'язували платити суму відшкодування.

Останній день для відновлення реєстрації автомашини це 29 лютого 1980 р.

Щоб зареєструвати якунебудь автомашину. Ви мусите мати забезпечення найменше на 100.000 дол. для покриття оплати відшкодування 3-ій стороні. Якщо бажаєте додаткових інформацій про новий Акт Обов'язкового Авто-забезпечення, просіть відповідні листівки в бюрах для видачі дозволів їзди автомашиною або в Осередках іспитування водіїв автомашин. або пишіть до (можете також телефонувати безплатно на число 1-416-963-1111):

Consumer Information Centre
Ministry of Consumer
and Commercial Relations

555 Yonge Street
Toronto, Ontario
M7A 2H6

Ontario

Frank Drea,
Minister of Consumer and
Commercial Relations
William Davis, Premier

в певний момент політичної боротьби можна не зважати на лікарську етику щодо політичних супротивників. Проти такої постановки питання ніхто не заперечував".

Що ж, могли лікарі в тісному колі побесідувати в історичному аспекті про медичний терор і лікарську етику, в самому факті бесіди на подрібну тему злочину бути не може. Державному обвинувачеві Михайлику цього, зрозуміло, замало. Він починає давити Удовенка:

"Тов. МИХАЙЛИК: — Ви твердо знали, що з позиції Черняхівського ваша нелегальна організація (медсекція ВУАН — Г. С.) вступає до другої організації — "СВУ"?"

УДОВЕНКО: — Вагається, але зрештою тихо говорить: "... так, в СВУ³⁾".

Тов. МИХАЙЛИК: — Так що незалежно від того, чи ви отруїли якогось комуніста, чи ні, але принципово настановлення взшої медичної секції було таке, що треба відкидати всяку лікарську етику щодо комуністів. Як член "СВУ" ви відповідаєте за це настановлення? (вже беззастережно — член СВУ! — Г. С.).

УДОВЕНКО: — Відповідаю. Але про знищення комуністів, мовляв, нічого не говорилось.

Але з зізнань Дурдуківського на попередньому слідстві виявляється, що медсекція ВУАН ішла далі, вона обговорювала справу про те, що більшовиків треба не тільки не лікувати, а знищувати як своїх ворогів. На запит тов. Волкова Павлушков стверджує, що на засіданні медичної секції говорили, що, "лікуючи комуністів, можна, вживаючи різних хімікалій під час операцій, знищувати хворих".

Повернулося на круги своя — до Павлушкова. Та він ото як потрапив на засідання медсекції ВУАН?

Ще один допитуваний — професор Підгаєцький; став професором за радянської влади, рад-владою створила йому умови, відрядила його до Італії й Німеччини; на запитання — "яке завдання ставила перед собою "СВУ"? — відповідає: "Повалення радянської влади, реставрування капіталізму. У мене утворилася така уява, що СВУ, власне кажучи, була маленьким додатком до роботи генеральних штабів сусідніх країн".

"Тов. МИХАЙЛИК: — Як ви оцінювали роль лікарів під час повстання, про яке мріяла СВУ?"

ПІДГАЄЦЬКИЙ каже, що їхню роль можна визначити формулою: "на війні, як на війні..."

Тов. МИХАЙЛИК: — Скажіть судові, як ви під час своїх зізнань формулювали вашу діяльність в "СВУ" в цілому?

ПІДГАЄЦЬКИЙ: — Я тоді визнав себе винним приблизно в 20 методах і способах контрреволюційної боротьби".

Який жаль, що не зажадав прокурор уточнення — що ж то за методи, такий чудовий досвід загинув! 20 методів, поділився б!

Запитує голова суду Приходько:

— Як ви вважаєте — як мусить поставитися радянське суспільство до СВУ, зокрема до вашої діяльності як контрреволюціонера?

НЕКРОЛОГ

Замість квітів на свіжу могилу бл. пам. пані Богдани Тарнавської, що 18-го січня ц.р. упокоїлась у Бозі й похована на цвинтарі проспект в Тороні, складаємо по \$15.00 на видавничий фонд "Нових днів".

Панові Омеляну Яковичу Тарнавському, колишньому співробітникові "Нових днів", з приводу смерті його любшої мами, та його всій родині, висловлюємо наше щиро-сердечне співчуття.

М. Валер
Г. Мороз, Торонто

ПІДГАЄЦЬКИЙ: — З найбільшою огидою, з найбільшим обуренням й з вимогою суворої кари...

Цей проф. Підгаєцький, визнавши себе винним у 20 методах і засобах контрреволюційної боротьби, настільки певен був, що всі ці допити й зізнання — весела гра в мишки-котики, що на останнє засідання суду, коли оголошувався вирок, захопив із собою з камери зубну щітку й останній чистий носовичок (всі свої речі), бувши впевненим, що тут-таки в залі суду буде звільнений і поїде трамваєм марки "А" ночувати до харківських своїх друзів; коли почув професор, що впалять йому 8 плюс 3 — знепритомнів і гепнув на підлогу.

З Підгаєцьким розмови про терор немає.

(Далі буде)

³⁾ На попередньому слідстві Удовенко пояснював: "Черняхівський розповів, що в інших ВИШаш українські сили об'єдналися для спільної акції на користь національної справи, пропонував зв'язатись з цими об'єднаннями — ніхто й не заперечував. У такий спосіб медична секція, що й до того проходила контрреволюційну роботу, фактично приєдналася до "СВУ".

Отак: фактично приєдналася — і розумій, як сам знаєш.

Ще можна набути

ПЕТРА ВОЛИНЯКА

ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО

на доброму папері, 25 фот,
у твердій оправі.

Ціна книги 12.75 дол., включно
з пересилкою.

Книга має 680 сторінок,

Поштові перекази або чеки
виписувати на "НОВІ ДНІ".

Іван ЛИСЯК-РУДНИЦЬКИЙ

ДВА ЛИСТИ З ДВОМА ДОДАТКАМИ

(Початок у попередньому числі "Н.Д.")

Постскриптум

Ще одне зауваження термінологічного порядку. Ви протестуєте проти того, що я сказав, що М. Лебедь був у минулому професійним революціонером, бо, мовляв, "революціонерами ми називаємо тих людей, що показують народам шлях до ліпшого, справедливого життя".

Іншими словами, "революційними" є тільки ті рухи, організації та окремі діячі, що прямують до благородної, "прогресивної" мети. В цій формуляції чую відгомін 1917 року, коли саме слово "революція" сприймалося як священне. На мій погляд, "революційність" визначається не цілями, але засобами: революціонерами є всі ті, що в боротьбі за владу та за політично-соціальні зміни використовують засоби фізичного насильства, зокрем незалежно від того чи їх цілі добрі, чи злі. (Самі революціонери, очевидно, завжди вірять, що їх цілі добрі). Якщо прийняти цю дефініцію, тоді не може бути сумніву, що ОУН була революційною та що вона виростила на Західноукраїнських Землях новий людський тип професійного революціонера і бойовика, зовсім невідомий там за австрійських часів. Бажаю при цьому підкреслити, що в мене нема ніякого культу революційності: даю принципову перевагу еволюційним і легальним методам політичної діяльності, де вони тільки можливі. Тому вважаю, що українські наддніпрянські соціалістичні партії доби Визвольних Змагань своїм інфантильним культом "революційної стихії" розхитували основи демократичного державного правопорядку, який вимагає передусім приборкання "стихії". Цю трапідію революційної романтики та культу мас і "стихії" згодом перехопив націоналістичний рух, який у цьому відношенні був спадкоємцем нашої рудницької "революційної демократії". — подібно, зрештою, як і український комунізм. Це теж один з тих пунктів, де сучасні українські демократи повинні спромогтися на самокритику.

III

Перша й основна причина, що спонукає мене опублікувати вищеподані листи до Любові Марголіної й Панаса Феденка, — це бажання звернути увагу української громадськості на порушені в них світоглядові та політичні питання, які, на мою думку, заслуговують на те, щоб вони стали предметом ширшого обговорення. По-друге, мушу боронитися перед закидами, що їх мені прилюдно поставив проф. Феденко. Він напругував в "Нашому слові" (збірник ч. 6, Мюнхен-Лондон, 1979) статтю-заяву в формі відкритого листа,

адресованого мені, п. з. "Чи буде суд? Чи буде кара? Лист до Івана Л. Рудницького і пригадка поплентачам 'найбільшого держиморди' — Миколи Лебеда". Ця Феденкова заява — відповідь на мого листа до Л. Марголіної від 4 липня 1973. П. Феденко є редактором "Нашого слова", але він не вважав за відповідне помістити у збірнику, поряд зі своєю заявою, моїх листів (хоч я його до цього упознав), або бодай об'єктивно зреферувати їх зміст. Познайомившись з моїми листами, читачі матимуть змогу самі виробити собі погляд, чи я є чийсь-небудь "поплентачем" і чи я "виправдую злочини".

Листи до Л. Марголіної й П. Феденка були писані "від руки". Готуючи їх тепер до публікації, я вніс у первісний текст дрібні уточнення і стилістичні поправки, не міняючи змісту. Сподіваюся, що листи говоритимуть самі за себе. Проте хочу їх доповнити деякими додатковими зауваженнями.

Суть мого розходження з проф. Феденком у тому, що я вважаю, що в суспільстві, яке дотримується засад демократичного правопорядку, не може бути мови про "суд і кару" — без попереднього слідства, без устійнення того, що в юридичній термінології називається "склад злочину". Очевидно, обставини можуть зложитися так, що нормальне судове слідство не можливе з практичних причин. Але в таких випадках його можна якоюсь мірою заступити об'єктивним науковим дослідженням. Якиби, напр., П. Феденко видав збірник достовірних документальних матеріалів про злочинства, що їх, згідно з його твердженням, бандерівці допустилися під час останньої війни, він виконав би корисну службу. Але, на жаль, Феденкові виступи багаті на патетичні слова й лайливі епітети, а зате аж надто скупі на факти.

Моє друге непогодження з проф. Феденком стосується ширшої і при цьому складної проблеми щодо ролі етичних критеріїв в оцінці суспільно-політичних явищ. Постійне і виключне орудування моральним аргументом викликає моє застереження, — і це не тому, що мені бракує розуміння для ваги етичних норм, дотримання яких робить суспільство людяним. Але моральні судження не пояснюють причини й суті суспільних явищ і тому вони не можуть замінити речової аналізи і критики. Коли ж ми політичного противника засуджуємо морально, ми звільняємо себе від потреби дискусії з ним. Це небезпечна тенденція, зокрема в нашому громадянстві, що в ньому культура раціональної дискусії про публічні справи стоїть на низькому рівні.

Ці загальні міркування хочу зілюструвати одним конкретним прикладом. Ідеться про закид "співпраці з німцями", який П. Феденко викори-

стовує головню проти ОУН, але також інших немилых йому угруповань і осіб. У збірнику ч. 6 "Нашого слова" знаходимо статтю п. з. "Політичний вертел", що в ній зібрано прихильні до Німеччини вислови з 1930-их рр. українських політичних діячів різних напрямків. Феденко намагається показати, що всі ці діячі, від Данила Скоропадського до Миколи Лівицького, були гітлерівські "коляборанти". Але ж бо пригадаймо обставини того часу. Це був період, коли в УРСР шалів страхітливий сталінський терор, а на Галицько-Волинських Землях шовіністичний польський режим ставав з кожним роком щораз нестерпніший. Чи можна морально засуджувати українських політиків за те, що в такій ситуації вони оглядалися на потугу, яка могла призвести до ревізії існуючого міжнародного укладу в Європі? Чи поневолена нація не має права шукати союзників, щоб поліпшити свою долю? На це можна би відповісти, що українські політики виявили себе короткозорими: вони не враховували того, що Німеччина Гітлера, зі своєю расистською ідеологією й хижацьким устроєм, становила потенційну загрозу теж для українського народу. Це слушне ствердження й воно передусім відноситься, нікуди правди діти, до націоналістичного руху, який ширив серед українського громадянства безкритичне довіря до Третього Райху. Отож маємо тут до діла з серйозною політичною помилкою, але не з вислужництвом чужим силам, яке заслуговувало би на моральний осуд. Якби П. Феденко хотів бути справедливий, він не забув би згадати, що ті самі націоналісти, які в певному часі співпрацювали з німцями, згодом очолили протинімецький резистанс в Україні. Багато виправданих закидів можна поставити нашим націоналістам, але "коляборантами", гітлерівськими вислужниками, вони не були. Пристрасне бажання принизити політичного противника тільки затемнює розуміння складної, багатогранної історично-політичної проблеми.

Висновок з вищесказаного — вимога диференційованого підходу в оцінці суспільних явищ, що в їх розгляді слід чітко відрізнити три площини. Перша площина — це сфера теоретичної або ідеологічної дискусії, що в ній важать тільки теоретичні, філософські або наукові, аргументи. Друга площина — це сфера практичної політичної діяльності, де вирішальне значення мають прагматичні критерії. При розгляді якоїсь політичної акції мусимо насамперед питатися, чи вона доцільна та які її шанси на успіх. Це дуже важливий момент у нашому політичному житті, бо українські діячі грішять найчастіше не моральними вадами, але недостатнім реалізмом і нахилом до того, щоб власні бажання приймати за дійсність (т. зв. "wishful thinking"). Врешті існує третя, етична площина, що в ній людей і їх вчинки оцінюємо згідно з критеріями морального добра і зла. Етичні судження вимагають особливої обережності, бо тут легко попасти в плітку моралізаторства та звичайне фарисейство. Треба рахуватися з тим, що суспільно-політичне життя має свої специфічні вимоги, які не завжди покриваються з нормами особистої етики. Напр., правдомовність є етичною чеснотою, але професія ди-

пломата іноді вимагає, щоб свідомо говорити неправду. Ще Макіавеллі згадував про тих, які ризикують спасенням власної душі заради спасення держави. Про це слід пам'ятати, коли даємо моральну оцінку діячам, яким судилося (ути чинниками в кризових історичних ситуаціях, таких як війни й революції).

Вищезгадані три сфери автономні й кожна має свої питомі закономірності. Якщо, напр., хочемо критикувати марксистську теорію історичного матеріалізму, не можна посылатися на те, що Карл Маркс мав поганий характер. Коли ж стверджуємо наявність помилкових політичних рішень, не вільно їх виправдувати тим, що люди відповідальні за них були "чесні з собою" та мали найкращі, морально бездоганні наміри. Але, з другого боку, помилкові з прагматичної точки зору потягнення не обезцінюють людини морально. Знаємо з історії безліч прикладів, що люди виявляли геройські чесноти в служінні справам, які не витримують критики з теоретично-наукового погляду, або які виявилися як прагматично недоцільні, а то й шкідливі у своїх практичних наслідках.

IV

На виступи П. Феденка, поміщені в "Нашому слові", а також поширювані ним у циклографічних копіях, появилася реакція в формі "Заяви Закардонного Представництва УГВР", текст якої надруковано в газеті "Шлях перемоги" (ч. 24, 17 червня 1979). У зв'язку з цим бажано висловити кілька критичних думок і цим заокруглити мої попередні розважання.

В "Заяві ЗП УГВР" мовиться широко про те, що соєтська пропаганда систематично очорнює постаті українського визвольного руху, всіх минулих і сучасних борців за самостійність України. Далі спієстарається Феденкові атаки проти ОУН-УПА-УГВР з аналогічними соєтськими пропагандистськими кампаніями. З цього робиться висновок, що П. Феденко — спільник більшовників. Таким чином, автори заяви пішли тим самим шляхом, що Феденко: по лінії не обговорення проблем, але особистої дискредитації опонента.

Мусимо, очевидно, бути свідомі факту, що українська еміграція перебуває під постійним обстрілом падаєтської пропаганди. Тому можна вимагати від еміграційних публіцистів певної стриманості та почуття відповідальності в наших внутрішніх полеміках. Але це не значить, що раз когось паптюжать у соєтських виданнях, дана людина або організація стає через це недоторкальною. Прийняття такої засади мало б фатальні наслідки для розвитку української суспільно-політичної думки. Промач П. Феденка не в тому, що він критикує ОУН, її фракції та поодиноких провідних діячів, а в тому, що його критика має непеचेвий характер та що він знижує політичну дебат до рівня скандальної і кримінально хроніки.

П. Феденко закидає націоналістам "коляборацію з німцями". Автори "Заяви ЗП УГВР" відплачують йому тією самою монетою, закидаючи йому "капітулянтство перед німцями", — стже

теж свого роду "коляборацію", — на тій основі, що за німецьких часів П. Феденко легально проживав у Празі та працював як професор Українського Вільного Університету. Цей закид явлю несправедливий. Тут ідеться не тільки про особу проф. Феденка, але й про тих численних чесних працівників, які в тяжких умовах нацистського окупаційного режиму використовували легальні можливості для позитивної суспільної й культурної діяльності в користь свого народу. Було б абсурдом їх усіх засуджувати сумарно, як "капітулянтів" чи "коляборантів". Потище ствердження відноситься також до тих українців, які під сучасну пору служать в радянських адміністративних, господарських і культурних установах. Ми знаємо, що вони мусять складати певну данину вимогам режиму, — але чи було б краще, коли б їх місця зайняли чужинці-росіяни? Повертаючися до П. Феденка, варто пригадати, що в минулому він був учасником Зимового походу армії УНР 1919-20 року. Можна з Феденком не погоджуватися, можна з ним полемізувати, — але чи треба при цьому ставити під сумнів його патріотизм і очорнювати його характер?

В "Заяві ЗП УГВР" зачеплено мимоходом теж одне важливе питання нашої недавньої політичної історії. Справа заслуговує на те, щоб на ній зупинитися. Отож автори заяви ставлять П. Феденкові в догану, що він, як провідний член Української Соціал-Демократичної Робітничої Партії, після окупації Чехії німцями розв'язав цю партію і не включився до протинацистського резистансу. УСДРП була емігрантською групою, але даний закид можна би поставити також на адресу довоєнних західноукраїнських легальних партій. І справді, такі закиди доводилося читати в публікаціях публіцистів середовища ОУН-З-УГВР. Тут дозволю собі зацитувати уривок зі статті Мирослава Прокопа, п. з. "Гснеса, устрій і платформа УГВР" ("Сучасність", ч. 7-8, 1978, стор. 139-140):

...жодна з тих партій, включно з двома найсильнішими, тобто Українським Національно-Демократичним Об'єднанням (УНДО) і Українською Соціалістично-Радикальною Партією (УСРП), що мали тисячі членів, не пішла слідами своїх французьких, польських чи інших колег, і не зважилася на підпільну боротьбу проти німців. Це була безпрецедентна в окупованих німцями країнах капітуляція, що її досі ніхто з головних акторів тієї події не проаналізував... Такий стан справ унеможливив утворити вже на початку німецької окупації України один загальнонаціональний політичний центр боротьби проти німців.

Спробую коротко пояснити причини цієї "безпрецедентної капітуляції". Ідеться мені не про те, щоб боронити старі західноукраїнські партії, але про наświetлення проблеми, яка має не тільки історичний, але й певний актуальний політичний інтерес.

М. Прокоп посилається на приклад французького й польського рухів опору, не приймаючи до уваги, що українське підпілля розвивалося в зовсім інших умовах. У Польщі і Франції ядро резистансу становили військовики, а політичний провід

давали йому екзильні уряди; партії відігравали при цьому допоміжну роль. Україна не розпоряджалася в тому часі, ані фаховими військовими кадрами, ані закордонною політичною репрезентацією в таборі альянтів. Зате на Західноукраїнських Землях існувала ще з міжвоєнного періоду ОУН, яка мала свою конспіративну мережу, кадри бойовиків і певний досвід у революційній роботі. Тому було закономірним, що український рух опору очолила ОУН, зокрема її бандерівська фракція, що в ній опинилася після розламу організації більш динамічні елементи націоналістичного табору.

Виринає питання: яку роль могли в революційній боротьбі проти німецького окупанта відіграти довоєнні легальні партії, — УНДО, радикали і менші угруповання (т. зв. Фронт Національної Єдності під проводом Д. Палієва, соціал-демократи і клерикали)? Ці партії були пристосовані до політичної діяльності в легальних, парламентарних формах. Вони не могли масово переставитися на революційні рейки, бо це суперечило їх природі. Отже могла бути мова хіба про те, щоб дані партії (які формально припинили своє існування в вересні 1939) виділили для праці в підпіллі деяких людей та допомогли в політичному оформленні руху опору. Здається, що М. Прокоп мав на думці якраз таку можливість. Але здійсненість цієї концепції залежала від домовлення між ОУН і керівними колами старих легальних партій. Без такої координації, треба було б не тільки, — кажучи словами М. Прокопа, — "зважитися на революційну боротьбу проти німців", але також на боротьбу проти націоналістів. Знаючи світогляд і настрої тодішнього націоналістичного середовища, можна бути певним, що ОУН(б) безоглядно поборювала би всяку ініціативу інших партій у сфері підпільних акцій. Вистане пригадати відношення бандерівців до їх мельниківських і бульбівських суперників. Отже, якщо під час німецької окупації не постав загальнонаціональний політичний центр, то головною причиною був тоталітарний характер націоналістичного руху, зокрема його бандерівського крила. Для організацій тоталітарного типу притаманне прямування до монопартійності; вони органічно нездібні до співпраці з іншими таборами на основах паритетності й коаліційності. Тому ті, що прагнуть неподільної влади, не мають права нарікати, коли не знаходять партнерів, готових поділитися з ними тягарем політичної відповідальності.

Можна погодитися з тезою, що воєнні роки показали "безприкладну капітуляцію" старих західноукраїнських партій. Напр., вони не спромоглися на те, щоб у 1939 р. вислати на Захід своїх представників, які могли б репрезентувати українську справу в англосаксонському світі. Але ця капітуляція не наступила щойно з моментом вибуху війни. Вона була наслідком затяжної кризи української демократії, що про неї згадує в листах до Л. Марголіної та П. Феденка.

Можна зробити таке припущення: Якби західноукраїнські легальні партії були зумили в 1930-тих роках протиставитися напоріві ідеології тоталітарного націоналізму, вони зберегли б раціо

існування і пізніше. В такому випадку, вони могли б під час війни виступати як політичні партії ОУН, може навіть зрадитися на власні підпільні акції. Але фактом є, що легальний політичний провід Галичини, в особі УНДО, програв свою конфронтацію з націоналістичним рухом у світоглядній площині. Точніше, УНДО взагалі не відстоювало демократичних принципів, що їх воно номінально визнавало. Тому було зовсім закономірним, що воно зішло зі сцени з моментом вибуху війни: воно затратило свій ідейний зміст, як носій традицій української демократії. "Безпрецедентна капітуляція", про яку говорить М. Прокоп, була результатом попередньої ідейної капітуляції.

Проблеми, що про них була мова, належать до минулого. Але у змінених формах ці проблеми актуальні і сьогодні. Суспільно-політичне життя української діаспори хронічно хворіє на дві недуги: неподолана спадщина тоталітарного націоналізму та кволість демократичного табору. Це і є причина, чому ми не зуміли створити на еміграції одного загальнонаціонального, понадпартійного політичного центру. Критичне висвітлення спірних і нез'ясованих моментів нашої історії може тут виконати функцію духової терапії, може допомогти українській політичній думці вийти зі сліпого кута, — якщо стосовні писання не будуть ані пасквілями, ані панегіриками, але дослідженнями, спрямованими на пізнання об'єктивної правди.

Іван ЛИСЯК-РУДНИЦЬКИЙ

НАШ КОМЕНТАР

Іран, Тегран, Афганістан... Завтра, можливо, Югославія або Пакістан. Тим часом тяжко сказати, чи це перші непродумані, загонисті й небезпечні кроки нових, навіть ще невідомих наступників хворого Брежнєва, Косигіна і Суслова, чи навпаки — останні передсмертні спазми старого брежнєвського режиму. Від відповіді на це питання залежить доля нас усіх, а може й нашої плянети Землі.

Сьогодні ясне одне: прийшов кінець САЛТ II, кінець детанту і, сподіваємося, кінець самообману й самозадоволеній сплячці Заходу й т. зв. "Третього світу". Повертаємося назад до часів холодної війни, в якій радянський табір остаточно знає поразки, хоч і як надуватиметься.

Проте, розглядаючи витворений з Новим роком стан і наш український табір, хочемо сказати таке: нам нічого не відомо про якісь "перемоги" організацій "Визвольного фронту", але відомо, що ми в цій війні вже маємо втрати. Уважним читачам не тяжко завважити їх і на сторінках "Нових днів"... Наприклад, перекажіть нечитачам і непередплатникам, які довгі роки поборювали наш журнал за те, що він поміщував оголошення "Української книги", що того оголошення в нас уже нема й не буде. Тож хай бодай тепер покажуть, що вони таки патріоти, хай стають перед-

платниками і присилають такі оголошення, які їм подобаються. Бо "війна — війною", а "Нові дні" мусять виходити і будуть виходити, бо ж тепер вони найпотрібніші.

А про канадські справи скажемо таке: 18 лютого відбудуться ще одні коштовні, передчасні і, мабуть, тим часом таки зайві федеральні вибори. Говоримо про це виразно, хоч і сердиті, що теперішній уряд Дж. Клярка нишком-тишком обмежив фінансову допомогу канадській етнічній пресі.

Виборці не вірять уже обіцянкам теперішніх лідерів канадських політичних партій, тим більше, що ті лідери не знають серйозних економічних, соціальних, технологічних і політичних проблем своєї країни і сучасного світу. А, може, вони добре знають і ті проблеми і те, що ніяк не зможуть задовольнити завеликих апетитів канадської суспільності. То й навіщо пробувати бути серйозними? (М. Д.).

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

У Монреалі, Канада, 12 грудня 1979 р., на 78-му році життя, помер

АНДРІЙ ГУКАЛО

Андрій Григорович Гукало народився в місцевості Яворів на Галицькій землі. Ще юнаком пішов добровольцем до Української Галицької Армії. Був учасником Першого Зимового Походу, за що нагороджено було Його Залізним Хрестом Армії УНР.

В році 1921 Андрій Гукало прибув до Канади й проживав у Монреалі. Покійний був співосновником, або членом, багатьох українських організацій, між ними "Просвіта", "Взаємна Поміч", Союз Бувших Українських Вояків, Союз Українських Самостійників й ін. В 1949 році став першим головою Відділу Комітету Українців Канади в Монреалі й був ним аж до 1959 р. Належав до Української Православної Громади Св. Софії.

Покійний був щирим прихильником і довголітнім передплатником журналу "Нові дні".

Андрій Гукало відрізнявся виїмковою вірозумністю і людяністю у відношенні до інших. Користувався пошаною серед українських громадян, а також серед іншомовних співгромадян.

До спадщини Його культурної діяльності належить велика збірка книжок і рідкісних видавцько-українських.

У величавому похороні взяли участь українські католицькі і православні священники.

Вічна Йому пам'ять!

Рідні Покійного складаємо щире співчуття.

Видавництво "Нові дні"

УКРАЇНСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ

1. РУСИЗМИ В МОВІ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

(Стаття шістнадцята)

А от зовсім недавно довелося прочитати таке речення: "Старші *безпокоїлися*, переглядалися між собою..." (рос. *беспокоились*). Ні в одному українському словнику немає русизму "безпокоїлися". Українські відповідники: *турбуватися, непокоїтися, клопотатися ким, про кого, тривожитися, побиватися, журитися, хвилюватися* і т. д. Приклади: "Вона когось виглядала, чогось *турбувалась*". (Н.-Лев.). "Ні, ні, я не *турбуюсь*..." (Л. Укр.). "В душі Оксен *непокоївся*". (Тют.). "Г. все більше та більше *тривожилося*". (П. Мирний). "...які не звикли до *безпорядків*" (рос. "беспорядки"). Рос.-укр. словники (1924 і 1968 рр.) подають такі українські відповідники: *безлад, безладдя, розгاردіш, розрухи, заколот* тощо. У Сл. укр. мови Акад. Наук є й слово "безпорядок", але з позначкою: "рідко".

Немає ніякої потреби вживати російської назви "Большой театр". По-українському треба казати: "Великий театр". (Див. УРЕС, т. I, ст. 292).

"Подорож була *відмінена*" — від рос. "отменена". У Р.-у. сл. 1927 р. (за ред. С. Єфремова) подано такі українські відповідники: *касувати, скасовувати, анулювати*. *Анулювати* договір. *Скасувати* смертний вирок. "Заняття в школі на цей день були *скасовані*" (Смол.). Постанову *скасовано*. "Ви не можете *касувати* мої накази" (Гонч.). В українській мові є й слово "відмінити", але воно вживається в значенні ЗМІНЮВАТИ: "Я наче трохи натуру *відмінила*" (Л. Укр.). "Усе *відмінити* на краще" (М. Зеров). В Сл. укр. мови (1970) зазначено, що слово "відмінити" в значенні "скасовувати" вживається рідко. Ця позначка "рідко" свідчить про те, що слово "скасовувати", а не "відмінити" належить до нормативної лексики.

Слово "всесторонній" (рос. "всесторонний") треба замінити словом "всебічний". Сл. укр. м. 1930 дає слово "всесторонній" з позначкою "рідко". Натомість слова "всебічний", "всебічність" подано без усяких позначок, як слово літературної мови.

"Горожанська війна" — рос. "гражданская война". В українській літературній мові існує вислів: "громадянська війна". (Див. акад. Рос.-укр. сл. 1924 р., Сл. укр. мови, Акад. Наук. 1971 р. та ін.).

"*Задушевне бажання*" — рос. "задушевное". В українських словниках 1907 р., 1929, 1927, 1930 рр. немає слова "задушевний". Це слово зафіксовано лише в Рос.-укр. сл. 1968 р. та в Словнику укр. мови 3 т. 1972 р. В акад. Рос.-укр. сл. 1929 р. зазначено, що рос. слову "задушевний" відпо-

відають такі українські слова: *сердечний, щирий, щиросердечний, душевний, для серця дорогий*.

Вислів "завдати питання" — рос. "задать вопрос" у найновіших словниках (1968 і 1972 рр.) не вважається літературною нормою. Рос.-укр. сл. Акад. Наук (1 т. 1968) дає такі переклади рос. вислову "задавать вопрос кому": "ставити (поставити) питання (запитання) кому, питати, спитати (запитувати, запитати) кого". У Словнику укр. мови Акад. Наук 1972 р. зафіксовано й вислови "задавати (завдавати) питання". Але вислів "завдавати питання" супроводжується позначкою "розм." (розмовне).

Цікаво, що в 2-му томі Рос.-укр. сл. (1929) в українській частині є вислів "завдавати (завдати) питання". (Гол. редактор цього тому А. Кримський). В Укр.-рос. сл. Ніковського (1927) подано багато різних фразеологічних зворотів із словом "завдавати", але тут не подано вислову "завдавати питання".

В одній газеті надруковано "Листопадовий зов". Слово "зов" — явний русизм. В усіх українських словниках, за винятком Словника укр. мови, цього слова немає. Та й у Сл. укр. мови (т. 3, 1972) слово "зов" супроводжується позначкою "поет" (поетичне) і прикладом з твору сучасного письменника Воронька ("По першому зову ішли комсомольці на фронт"). В російській мові слово "зов" дуже часто вживається (зокрема в творах Лермонтова, Л. Толстого, Гончарова, Горького та ін.). Рос.-укр. сл. 1929 р. і 1968 р. подають такі відповідники до цього російського слова: *заклик, клик, поклик, кликання, гук*. Приклади: "Поклик бойовий" (Л. Укр.). "Вона вийшла на поклик материн" (Коц.). "Клик войовничий" (Щоголів). "О, недаремно тут лунав до бою *клик*". (М. Рильський).

"Зійшлися *київляни*" — рос. "киевляне". В українській мові вживається слово "кияни". Напр.: "Серед *киян* молодих останнього часу починає ширитись європеїзм" (Л. Українка).

"*Мрячні* спогади" — рос. "мрачные". Українські відповідники: *похмурі, понурі, тяжкі*. В українській мові є й слово "мрячний", але воно вживається в значенні погоди з туманом і мрякою. "День почався *мрячним* осіннім дощиком" (Вільде).

"*Многочисленна* родина" — рос. "многочисленная". В українській мові є відповідник: "числений". В даному контексті можна сказати "числена родина" і "велика родина". Останній вислів значно кращий.

"Дерева в інею стоять немов *невісти*". Слово "невіста" — це непотрібний русизм — від рос. слова "невеста". Українська мова має багато слів, які не тільки відповідають значенню російського слова "невеста", але передають різні відтінки основного значення. Дівчину, що збирається ви-

ходити заміж, називають "наречена", "засватана". Дівчину, яка заручилася, називають "заручена". А під час весілля її звать "молода". Приклади: "Молодий і молода сидять за весільним столом" (М. Руденко). "Дерева стояли в цвіту, як *"наречені..."*" (Довж.).

Часом у газетах трапляються речення не тільки засмічені русизмами, але до того ж ще й незрозумілі. Повну безпорадність у висловленні своєї думки виявив автор таких незрозумілих речень: "Тіто виступив проти будьякого *оприділення* (рос. "определения"). Тіто заявив: *неоприділений рух* залишився *неоприділеним*" (рос. "неопределенный"). В перекладі на українську мову ці речення звучали б так: "Тіто виступив проти приналежності Югославії до якогось військового блоку". "Тіто заявив: рух за неприналежність до будьяких військових блоків залишився незламним". Ті країни, які не беруть участі в військових блоках та коаліціях по-українському називаються *"позаблокові країни"* (рос. "неприсоединившиеся страны"). Українська назва цілком оригінальна і відмінна від російської назви.

"В. *оснував* секту баптистської церкви". По-українському треба сказати не "оснував" (рос. "основал"), а "заснував". Російському слезу "основувати (основать)" відповідають такі українські слова: "засновувати (засновувати)", "грунтувати", "угрунтовувати". Приклади: "Франко... *засновує* радикальну партію" (Коцюб.). "Вони думали *заснувати* якесь товариство" (Гр.). В українській мові є й слово "основувати", але воно має інші значення: 1. робити з пряжі основу: "...*оснує*, витче, та й сорочка є" (П. Мирний). 2. В значенні "обсновувати": "Вже *оснували* тіло все залізними дротами" (Л. Українка). Сл. укр. мови подає слово "основувати" в значенні "засновувати" з позначкою "рідко".

"ЦРС *предвижує* спад економіки" — від рос. "предвидит". Український відповідник — *передбачати* (передбачити). Приклади: "Всі ці причіпки редактора я *передбачив*" (Коц.). "*Передбачати* погоду для всієї країни — правда, це дуже цікаво" (Донч.).

"Як *предсказав* "Амальрик" — від рос. "предсказал". Українські відповідники: *віщувати, пророкувати, передбачати*.

"Карають *строго*" — від рос. "строго". По-українському краще казати "суворо". Коли мова йде про жорстокі заходи покарання, то в українській мові вживається слово "суворо". Наприклад: "Таких рабів *сувора* кара жде" (Л. Українка). "*Сувор*а кара ворогові" (Тют.). Слово "строгий" і слово "строго" вживаються в українській мові, коли мова йде не про кару, а про твердість, непохитність, переконливість, незаперечність. Приклади: "*Строгі* його приписи регулювали моє життя" (Франко). "*Строгі* й справедливі закони".

"Ігор *скривався* ПЕРЕД поліцією". — Тут дві помилки: русизм "скривався" (рос. скрывался). Українське слово "ховався", "переховувався". "Ховатися" ("скриватися") можна *від* кого, *від* чого, а не *перед* ким, чим. Приклади: "вони зайшли до старої жінки *переховатися* ВІД смерті й води напитися" (Довж.). "Два дні і дві ночі

сиділи вони тут... *ховаючись* ВІД козачих пікетів" (Коц.).

Академічний Рос.-укр. сл. 1968 року подає такі українські відповідники: *ховатися, сховатися, заховатися, приховуватися, приховатися, переховуватися, переховатися*. Слова "скриватися" в цьому словнику немає. Немає й русизму "скривати". Але в IX тому Словника укр. мови (1978) зафіксовано й слова "скривати", "скриватися", але не в значенні "ховати", "ховатися", а в інших значеннях: не розповідати комусь про щось: "умів *скривати* свої таємниці"; зникати з поля зору: "...ведуть до хвіртки, куди і *скриваються* всі". Отже в деяких значеннях вживаються й слова "скривати", "скриватися". Але речення "Ігор скривався перед поліцією" краще треба замінити реченням: "Ігор ховався від поліції".

"Глухою стіною *слідуючого* дому". А чи не краще було б сказати: "*сусіднього* дому"? Русизм "слідуючий" ніколи не вживається в українській мові. (Про це вже говорилося в 3-ій і 15-ій ст.).

"*Стидливо* промовчує" — рос. "стыдливо". У 3-му т. Рос.-укр. сл. (1968 р.) подано український відповідник "соромливо" до російського слова "стыдливо". Крім того, зазначено, що є інші відповідники: "сором'язливо", "сором'язно". В цьому ж словнику зазначено, що російському слову "стыд" відповідають такі українські слова: "сором" і "стид". В Сл. укр. мови є слова: "стид", "стидити", "стидитися", "стидкий", "стидко", "стидний", "стидно", але немає слова "стидливо". Замість "стидливо" є слово "соромливо".

"Він був *усердним* біографом". Непотрібний русизм "усердний" треба рішуче викинути і пам'ятати, що в українській мові є дуже багато слів-синонімів, що мають різні відтінки значень російського слова "усердный". Ось ці українські відповідники: *старанний, запопадливий, ревний, ретельний, заповзятий* та ін. Приклади: "Данило був *заповзятий* рибалка" (Смол.). "Блаженко дуже *запопадливий* до роботи" (Гонч.). "Уважний і *старанний* учень" (Гірн.). "Він був *ревним* хліборобом" (Цюпа). "Це *ретельний* дослідник, новатор" (Ле).

"*Хрестний* батько" — рос. "крестный отец". В українській мові є вислови: "хрищений батько", "хрищена мати", "хрищеник", "хрищениця". "Хлопчики... ввечерю носять до хрещених*") (Васильч.). "Це в мене від хрещеної*) пам'ять" (Гонч.). "Оце третій день, як хрещена*) мати подарували їй ті кісники..." (Коц.). "За хрещеного батька Лесі був якийсь старий генерал..." (О. Косач-Кривинюк). (У Правописному сл. Голоскевича вживається форма "хрищеник", "хрищення", "хрищений". У Рос.-укр. сл. 1929 р. за ред. Ганцова, Голоскевича та ін. на стор. 358 читаємо: "*Хре(у)стити, у хрест уводити, хрестити, до хреста держати*. (Він мені рідний кум, двоє дітей моїх до хреста держав), *хрищений, хрещений, вихрещений*". Отже тут вживаються обидві форми: хрищений і хрещений). У Словнику Б. Грінченка (1909) читаємо: хрещений. "Ти ж мені *хрещений* батько" (Котл.). "А мені *хрещена* мати

*) Зберігаємо правопис авторів.

лиштву вишивала" (Шевченко). В Укр.-рос. сл. О. Ізюмова (за новим правописом 1930 р.) вживається форми: хрищених, хрищениця, хрищений (909 стор.).

Часом у наших газетах трапляються такі дивовижні форми того самого слова: в одній газеті на тій самій сторінці в тому самому числі читаємо: Тат'яна (!!) Плющ і тут же поруч в іншій статті: Тетяна Кошиць. Те саме жіноче ім'я написане по-різному. Такий правописний хаос викликає не тільки здивування, а й обурення. Час уже відкинути жахливі русизми на зразок: Пьотр, Ніколай, Павел, Тат'яна, Татьяна, Пйотр, Александр, не калічити української мови і писати так, як того вимагають правила українського правопису (і "харківського" і "київського"): *Петро Шелест, Микола Бухарін, Павло Літвінов, Тетяна Плющ, Олександр Пушкін* і т. д.

(Далі буде)

Ю. СТЕПОВИЙ

ЖИВІ СТРУНИ

Проминуло три роки як вийшла в світ монументальна праця нашого гідатного письменника Уласа Самчука під назвою "Живі струни". Праця досить об'ємиста (на 466 сторінок), але до цього часу в нашій пресі не появлялося фахової рецензії на цю історію безсмертної Капелі бандуристів ім. Т. Шевченка.

Тож, не вважаючи себе ані музикознавцем, ані мистецтвознавцем, а просто слухачем музики, хочеться хоч частинно заповнити цю прогалину.

Книжка "Живі струни" містить в собі слазну історію українського кобзарства від сивої давнини аж до наших днів. Її автор протягом кількох років збирав матеріали про розвиток нашого найстаршого і найславнішого національного музичного мистецтва-кобзарства, у висліді чого появилася ця цінна праця.

Цілком слушно у передмові до книжки говориться: "Історія її (капелі) як цілості, як носія ідейної місії, — бурхлива, часто драматична, інколи трагічна. Доба революції, втрата державної незалежності, перехід (1924 року) на позиції радянської дійсності, мрякобісна доба Сталіна і, нарешті, Друга світова війна з її апокаліптичними діями, наслідком яких капелю змушено прийняти статут емігранта разом зі сотнями тисяч інших національно і інтелектуально вартісних громадян землі української".

До визначення історії Капелі словами "драматична і трагічна" хочеться додати ще й епітет "героїчна". Хіба ж це не героїзм пройти такий далекий шлях — від Києва і до Детройту. При тому шлях, устелений не пахучими рожами і м'якими перськими килимами, а терновими колючками і колодами не тільки ворогів, але й своїх же недругів у "таборових республіках" Західньої Німеччини. Та не бракувало їх і тут, на вільній землі Вашингтона.

Тож треба було Капелі мати Геркулесову силу і витримку святого Франціска з Ассізу, щоб перебороти всі ті труднощі і не тільки зеберегти славу кобзарську мистецьку одиницю до наших днів, але й поширити її, влити в неї живий молодечий струмінь на місце природно вибулих ветеранів.

Капеля прибула на землю Вашингтона не до палаців, не до устаткованих музичних студій, де б бандуристи мігли продовжувати вправляти та удосконалювати своє кобзарське мистецтво, а до столиці світової Фордівської індустрії, де довелося їм свої музичні пальці покласти на тверду Фордівську сталь, де не одному бандуристові було відтято пальці.

Однак капеляни не розгубилися на тій тяжкій фізичній праці й не залишили золотих струн кобзи. Вони не тільки не розгубили придбаного в Києві кобзарського мистецтва, а збагачували і вдосконалювали його. А їхній керівник Григорій Трохимович Китасти у проміжках між фізичною працею творив нові композиції, нові мелодії, щоб нести і в заокенаському світі славу своєї коханої кобзи. Він не обмежувався працею тільки серед своїх капелян, а щедро розсівав це мистецтво по українських скупченнях Америки й Канади. У висліді його наполегливої і копійної праці немає такого більшого українського скупчення в Америці й Канаді, де б буйно не розрослися молодечі ансамблі бандуристів. Капеля бандуристів увійде в історію нашої еміграції як щедрий сівач кобзарського мистецтва.

Недавно детройтська українська громада відзначала 70-річний ювілей Григорія Трохимовича Китастого. А це значить, друже і брате Грицю, що ти вже розміняв восьмий десяток, здавалося б, що вже час спокійно сісти за мемуари, а ти й сьогодні не знаходиш спокою, ти й сьогодні, неначе той сокіл, шукаєш бурі, маршуєш зі своєю капелею по західньому світі.

А що ж, друже, за все це ти мав від громади? Хотілося думати, що на твоєму семидесятирічному ювілейі хтось скаже тепле слово від централі найвищої нашої репрезентації в Америці та Канаді. Але, на жаль, того не сталося. Спасибі хоч детройтській громаді, що вона все ж таки, хоч скромно, але відзначила твій ювілей.

У чому ж справа? Чому так недооцінювано цю славу мистецьку одиницю, яка стільки трудилася і трудиться ще й сьогодні серед нас, несучи у вільному світі таку голосну славу про наше мистецтво? Тяжко на це питання знайти відповідь, але може хтось знайде.

Закінчуючи свою нефарбову згадку про книжку "Живі струни", хочеться побажати головному героєві цього монументального твору Григорію Трохимовичу Китастому та всім кобзарям довгого музичного лету у піднебесі нашого національного мистецтва. Майбутній історик, коли досліджуватиме культурні надбання української еміграції, що прибула за океан по Другій світовій війні, не проміне колосального розвитку кобзарського мистецтва в діаспорі, яке так щедро розсіяли ветерани Капелі на цьому континенті. А добрим джерелом для майбутнього історика буде праця Уласа Самчука "Живі струни".

Тож сердечно рекомендуємо кожній культурній людині прочитати цей чудовий твір, щоб збагнути тяжкий, але славний тріумфальний шлях Капелі бандуристів від Києва до Вашингтону!

Ю. СТЕПОВИЙ

3 НАУКИ І ТЕХНІКИ

Лев ЯЦКЕВИЧ

НОВІ МЕТАЛИ

Технологія за останніх 50 років зробила грандіозний поступ і сьогодні немає майже ділянки людського життя, якої б вона не затронула, або докорінно не змінила. Кожного року приходять нові винаходи, які нас одночасно і захоплюють і тривожать. Те, що ще вчора було неможливим, — сьогодні стає дійсністю.

Коли Джеймс Ватт в середині 18-го сторіччя запроєктував парову машину на тиск пари, величиною 3-ох атмосфер, технічний світ вважав це за божевілья. Сьогодні маємо потужні парові турбіни на 250,000 кінських сил, з тиском пари 300 атмосфер і ніхто цьому не дивується та не вважає цього межею, якої не можна перейти. Єдина перешкода для дальшого розвитку технології, — це брак відповідних металів, витривалих на високі температури. Швидкість літаків, що дорівнює сьогодні 1,400 миль на годину, можна б легко збільшити вдвічі, якщо б удалося винайти металевий сплав, витривалий на досить високу температуру. Хоч у тому напрямі зроблено вже значний поступ. Модерна технологія дістає до свого розпорядження майже щороку нові рідкі метали, що творять справжню революцію в машинобудівництві та електронній техніці. Згадати хоч би германій, дуже рідкісний метал, що його винайшов німецький хемік Клеменс Вінклер у 1886 р. На цей метал ніхто не звертав уваги протягом 60 років. Сьогодні це основний матеріал для продукції транзисторів, що зробили революцію в електронній промислі, виелімінувавши нагтову лампу.

Маленька частинка германію становить серце кожного транзистора й через те, це сьогодні найбільш пошукуваний метал у світі. Його витворюють з попелу та жувелиці доменних печей в американськiм Пітсбургу, а також з цинку, якого великі родовища розташовані в стеях: Кензас, Мизурі та Оклагома. На жаль, германію в цинку небагато і, щоб дістати один фунт цього цінного металу, треба зжигати 1.250 тонн цинку! Багато більший відсоток германію знаходять у гірських породах Заїпу. В Північній Америці геологи найшли найбільшу концентрацію германію в її столиці — Вашингтоні: в його публічних парках та в городі Білого Дому.

Другим важливим металом нашої доби є титаній, що з попелюшки став, нежданно, королем спорудних матеріалів у цілому світі. Йдеться про

те, що титаній має міцність найкращої сталі та легкість алюмінію. Коли будувати деякі частини літака з нержавіючої сталі (хромо-нікелевий сплав заліза), тоді літак заважкий і не в спроможі досягнути більшої швидкості за звук. Коли ж замість сталі вжити сплав алюмінію чи магнезій, тоді літак не витриває високій температурі і стопиться, як віск. Справжнім "батьком" титанію вважають люксембургського вченого Вільгельма Кроля, що придумав процес витоплювання титанію з руди.

Коли в 1946 р. один фунт чистого титанію коштував \$300, то сьогодні, здобутий методом Кроля, став на 10 разів дешевший.

Титаній, це чародійний метал майбутнього, над яким проводять невпинні наукові досліді такі фірми, як Дюпонт, Ремінгтон, Вестінггауз та Дженерал Електрик.

Близьким родичем титанію є кентаній, що його виготовив у своїй лабораторії пенсильванський фабрикант Мек Кенна в містечку Летровб.

Для нас європейців, що вирости поміж 2-ма світовими війнами, буде цікаво знати, що "ретортою", в якій "народився" кентаній, було гарматне дуло сестри "Грубої Берт", з якої німці в 1-й світовій війні обстрілювали французьке місто Мец. Кілька таких гармат припало в формі воєнної здобичі американській армії, від якої Мек Кенна, правдоподібно, одну таку "штуку" одержав для наукових дослідів.

Його метода продукції кентанію ґрунтується на хемічній реакції в часі вибухової дії 14-цалевої гранати. В вогні під час того вибуху твориться найбільш відпорний та тривкий метал світу — кентаній. Цей метал витримує температуру до 1,800° Ф та має особливе застосування при будові секретних військових літаків з погоним реактивних рушіїв.

Ще не втихло відлуння слави кентанію, коли на світовім ринку появилася його суперник цирконій, що має всі дані на те, щоб зробити справжню революцію в технології 20-го сторіччя, особливо в новонародженій галузі космічних політів.

Як відомо, проблема міжпланетної комунікації, по причаленні людини на місяці, стала не тільки теоретично, але й практично можлива. Йдеться про те, що швидкість вилету ракети поза сферу земної гравітації зумовлена швидкістю випускних газів з ракетних дишиць та характером хемічного пального для погону ракет. Слід при цьому мати на увазі, що "швидкість втечі" ракети з пут земної гравітації є одночасно швидкістю льоту ракети в космічних просторах. На жаль, хемічне пальне "гайдрозин", що його сьогодні вживають для вичалу ракет, енергетично за слабе, щоб прискорити 1-ступеневу ракету "швидкості втечі", тому вживається сьогодні кілька-ступеневих ракет, що значно підвищує кошт та тягар ракети.

Ті всі недоліки можна розв'язати застосуванням пального з кращим енергетичним потенціалом (нпр. атомна енергія). Але перешкодою в реалізації цього задуму є небезпека атомної радіації та брак відповідного матеріалу, витривалого на високий тиск і температуру.

Такий матеріал-феномен — це цирконій, що витривує температуру до 6,000° Фаренгайта та,

протилено до інших металів, відкидає невтрони, що бомбардують ураній в ланцюговій реакції розкладу атомів.

Цю прикмету мають також, в деякій мірі, сплави алюмінію та магнезії, але невелика відпорність тих матеріалів на кислоту, корозію та високі температури робить їх непридатними для ракетобудівництва. Тому єдиним матеріалом майбутності, що дозволить відбувати колись міжпланетні подорожі з людською залогою, буде, мабуть, цирконій.

Фірма Вестінггауз, якій американський уряд доручив будову атомного реактора в першому підводному судні "Навтілюс", була змушена вибудувати в Пітсбургу власну лабораторію для продукції цирконію. Ця продукція йшла поволі, бо до добування цирконію гжivano "губчастої" методи, за якою добувано цирконій з "губчастої" маси шляхом кристалізації.

Сьогодні індустрії вже відомі простіші методи його продукції, що вплинуть значно на подешевління цього металу та його застосування в атомній енергії для широких потреб людства.

Жюль Верн і Г. Г. Велз списують в своїх фантастичних повістях "Д-р Омега" та "Подорож на місяць", метали, що не підлягають силі гравітації. Чи такі метали будуть колись винайдені, треба сумніватися, бо згідно з законом фізики, матерія підлягає дії гравітації. Але, це не виключає винаходу інших, нових металів з майже фантастичними прикметами, що можуть створити цілковиту революцію в нашій технології та нашій щоденній житті. Бо ми в науці ще далеко не на вершинах і кожний рік може дати людині метал з майже драматичною характеристикою. До таких металів слід зачислити, нпр., металевий водень, що його називають металем ХХІ-го сторіччя. Він легший за алюміній та твердший за сталь, при тому, еластичний та, практично, незнищимий.

Лев ЯЦКЕВИЧ

КУРІННЯ ТЮТЮНУ, ВАГІТНІСТЬ І ДІТИ

Тривале куріння призводить до того, що шкіра на обличчі у жінки стає землистою, з'являються зморшки, грубіє голос, погіршується апетит.

Куріння тютюну негативно впливає на перебіг вагітності й розвиток плоду у жінок. Вони втрачають апетит, в крові ембріона зменшується зміст кисню. Погіршується перебіг окисних процесів, уповільнюється синтез білкових речовин і ріст плоду.

Як показали дослідження, проведені в Англії й Канаді, у вагітних жінок-курців частіше трапляється передчасне переривання вагітності, майже вдвоє збільшується процент мертвонароджених дітей і ранньої дитячої смертності. Нікотин і продукти його обміну переходять у молоко матері: в одному літрі його може міститися до 0,5 грама (для дитини смертельна доза — один міліграм на кілограм ваги). Діти, які одержують нікотин з грудним молоком, відстають у психічному розвитку, часто хворіють.

Маленькі діти дуже чутливі до тютюнового диму. Чадний газ, канцерогенні речовини надходять у дитячий організм, якщо в накуреному приміщенні нікотину досягає 0,5 міліграма на один кубічний метр. Збільшення в крові карбоноксигемоглобін уведе до погіршення кровопостачання м'язів серця, мозку та інших органів. Пригнічуються сон, апетит і перебіг нервових процесів у корі головного мозку. Тютюновий дим затримує ультрафіолетове проміння, викликає подразнення слизової оболонки гортані і бронхів. Виникають запальні процеси органів дихання (ларингіт, бронхіт, запалення легень). Пізніше, в школі, такі діти погано сприймають новий матеріал, відстають у навчанні.

Борис РУДИК

**доцент катедри факультетської терапії
Тернопільського медінституту
("Наука і суспільство")**

Пол В. ФОКС

УРЯД КАНАДИ — ВАШ УРЯД: РОЗПОДІЛ ВЛАДИ

Це третя із серії статей, що їх написав для Канадської сцени д-р Пол Фокс, професор політичних наук Торонтського університету, директор Коледжу Еріндейл.

У Канаді влада поділена між національним і федеральним урядом в Оттаві та провінціях. Цей розподіл зафіксований в Акті про Британську Північну Америку, що його схвалив імперіальний парламент 1867-го року і який є Конституцією Канади. У тому Акті є два параграфи, у яких викладені повноваження урядів, а саме: у параграфах 91 і 92.

У параграфі 92-у викладено повноваження провінцій, які (повноваження) у більшості своїй стосуються місцевих справ...

Усі інші повноваження надано Федеральному урядові в Оттаві. Усе це ясно зафіксовано у вступі до параграфу 91-го, але тоді батьки конфедерації виклали докладно 29-ть повноважень специфічного значення, як, наприклад, оборона, торгівля і комерція, банкова система, поштове обслуговування, риборовство, кримінальний кодекс тощо. Вони були продумані лише як приклади загального надання влади, але, на лихо, вони порушили душевний спокій канадців, і протягом років велася дискусія над значенням цих двох параграфів нашої конституції. У внаслідок того, право тлумачити канадську Конституцію надано найвищій судовій інстанції, яка й вирішила, що повноваження Федерального уряду обмежуються тими 29-ма прикладами, якщо в країні не виникло надзвичайного становища, тобто, коли вона не опинилася перед національною небезпекою. Це дало провінціям багато більше влади, про нахалання якої не думали батьки конфедерації.

Це також сповільнило розвиток деяких галузей

життя, бо провінції не завжди мали досить грошей, щоб виконати обов'язки, які — за їхніми твердженнями — належали їм. Візьмім такий приклад. Під час великої кризи 1930-их років провінції уважали, що можуть контролювати багато галузей соціального забезпечення (допомога на випадок безробіття була однією з них), але вони не були фінансово спроможні здійснити свої задуми. Нарешті життя примусило канадців схвалити в парламенті додаток до Конституції, віддаючи тим самим цю справу у відання лише Оттави. Але на це витрачено п'ять років, бо федеральний уряд мусів чекати на згоду всіх провінцій.

Міське правління

З уваги на те, що муніципальні уряди знаходяться на списку повноважень провінцій, провінції мають над ними повну контролю. Інакше кажучи, хоч провінції самі й незалежні від центрального уряду, муніципалітети повністю залежать від урядів провінцій, бо ті уряди їх створили і великою мірою контролюють їх.

Ось чому в Канаді й немає одного зразка для муніципальних органів влади. У різних провінціях вони різні. Різні вони також по великих містах і містечках, а тому, що в Канаді є тисячі муніци-

(Закінчення на 3-ій стор. обкладинки)

ЗВІТИ, ПОВІДОМЛЕННЯ, ХРОНІКА

ПРОГРАМОВІ ПОСТАНОВИ VI ДЕЛЕГАТСЬКОЇ КОНФЕРЕН- ЦІЇ ОУНЗ,

яка відбулася 20-21 жовтня 1979 р.
в Брадфордї (Англія)

1. Конференція ОУНЗ стверджує, що програмово-політичні позиції ОУН за кордоном, які випливають з постанов III Надзвичайного великого збору ОУН в 1943 році з доповненнями ОУН в Україні з 1950 року, виправдуються в конфронтації з визвольними процесами в Україні.

2. Маючи на увазі трагічну ситуацію нашого народу в Україні, посилену русифікацію, переміщення людності, нищення української культури і традицій та організований наступ на самооборонні сили нашої нації — конференція вважає, що тепер зусилля всіх українців у їх боротьбі за державну незалежність України мусять бути скеровані на:

— оформування і скріплення національної свідомості;

— формування і скріплення національної культури народу як протиставлення до розкладу і дегенерації, народжених системою сучасного режимного тоталітаризму та як забезпечення проти наростання доморослих форм тоталітаризму: — лівих і правих;

— сприяння творенню і визріванню неофіційної культури і незалежної суспільної, політичної, релігійної і філософської думки;

— творення неформальних "не-

організованих" громадських структур, як суспільних баз збереження української субстанції;

— сприяння вищесказаному культурних і політичних еліт, які в оперті на "неорганізовані" суспільні структури і на свідомість народних мас могли б зберегти себе і розвинутися;

— підтримування та ініціювання громадських культурних і політичних починів, які сприяли б поширенню еволюційних і революційних тенденцій і на свідомість народу та скріпленню можливостей впливу і натиску на режим.

3. Конференція вітає постанови Закордонного представництва української громадської групи сприяння виконанню Гельсінкських угод в УРСР, яке згідно з дорученням з України від жовтня 1978 року очолюють Петро Григоренко і Леонід Плющ. Конференція висловлює прагнення, щоб усі учасники руху опору в Україні, які опинилися на Заході, включилися в дії цього представництва.

4. ОУНЗ підтримуватиме ЗП гельсінкської групи і всіляко допомагатиме у виконанні його завдань. ОУНЗ закликає одночасно інші політичні угруповання діяти також у цьому напрямі.

5. Визнаємо визначені в "Дорученні" з України від жовтня 1978 року завдання ЗП гельсінкської групи, які відповідають завданням ОУНЗ, особливо ж, якщо мова про нав'язування і плекання співпраці з угрупованнями "укра-

їнськими, єврейськими, польськими, російськими, чеськими, словацькими та іншими". Важливими вважаємо — далі — такі завдання з "Доручення": "подавати до преси, радіо, телебачення та інших засобів масової інформації документи і всі інші матеріали групи та окремих громадян із питань порушення прав людини, національних і соціальних прав українського та інших народів, що проживають в Україні; бути їх інтерпретатором; заснувати грошовий фонд та бути його розпорядником".

6. ОУНЗ високо цінує і підтримує діяльність Закордонного представництва Української головної визвольної ради, репрезентанта збройної боротьби українського народу під час і після другої світової війни, зокрема у видавничій справі та в постійному публікуванні відомостей про рух опору в Україні.

7. У "Зверненні воюючої України до української еміграції" з 1949 року писалося м.і., що "край вбачає лихо не в існуванні різних партій на еміграції, а в тому, що ці партії не вміють співжити і співпрацювати ні між собою, ні в середині самих себе, що завдає шкоду цілій українській визвольній справі... Воююча Україна найрішучіше засуджує всіх тих, які не хочуть піднестись вище своїх вузьких партійних інтересів, які спекулюють визвольною ідеєю". Ці ствердження важать повністю і тепер. ОУНЗ довела, що вона завжди була і є готова до співпраці з іншими групами. Зокрема ОУНЗ тісно співпрацює з Українською революційно-демократич-

ною партією (УРДП) і Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО) в рамках Українського демократичного руху (УДР) і готова співпрацювати з усіма демократичними групами та особами.

8. Конференція вітає Ієрархів та вірних усіх українських віровизнань як дуже важливий чинник у збереженні моральної і національної сили українців у розсіянні і в Україні. ОУНз підтримує змагання за помісність Української католицької церкви, очоленої Патріярхом.

9. Зважаючи на велике значення еміграції як активного українського потенціалу за кордоном, ОУНз підтримує громадську централю Світовий конгрес вільних українців (СКВУ) і сподівається, що вона зможе ефективно виконувати свої завдання, звільнившись від негромадського тиску партійних впливів. Конференція зокрема висловлює надію, що СКВУ широко заангажує українську громадськість у здійсненні постанови про деколонізацію СР-СР, схваленої на III Конгресі СКВУ.

10. Визнаючи велику роль нових генерацій українців на Заході, ОУНз сприяє всяким згуртуванням української молоді, які прагнуть дати свіжий вклад у нашу визвольну справу, вітає кожну творчу ініціативу та старатиметься включати молодих людей до конкретних завдань.

11. ОУН на рідних землях зобов'язувала кожного свого члена бути готовим до найбільшої жертви. ОУН за кордоном вимагає від своїх членів активності і жертви труду та грошей, особливо в акціях допомоги Батьківщині.

СКВУ В ОБОРОНІ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ

Заснована в першому десятилітті XI століття, Києво-Печерська Лавра — це найстарший український монастир. У печерах-катакомбах Лаври поховані численні подвижники християнства й культури в Україні, між ними й Преподобний Нестор — Літописець, основоположник української історіографії.

Із поневоленням України російськими комуністами, Києво-Печерську Лавру ограбовано з її майна й цінностей, переслідувану монастирську братію відсунено у закуток Лаври, зде-сятковано арештатами й розстрілами. Врешті, в січні 1930 року, викинено з монастиря останніх 48 монахів, а Лавру перетворено у "музейний городок", в якому згодом відкрито й "антирелігійний музей". Восени 1941 р., залишеними після відступу з Києва мінами більшовики висадили в повітря головний храм Києво-Печерської Лаври, Свято-Успенський Собор з XI століття.

Під час Другої світової війни серед лаврських руїн знову відкрився монастир, якому дозволено існувати й після повороту радянської влади, хоча поступово звужено рамки його діяльності. В 1961 р. влада виселила монахів із Лаври буцімто у зв'язку з загрозливим станом монастирських будівель. Так ліквідовано Києво-Печерський монастир та закрито останній лаврський храм. На місці ченців у Лавру спровадили різні установи, які допомагають руйнувати цю святиню українського благочестя й розкрадати реліквії української культури.

Серед протестів від монахів і віруючих, в яких вони домагаються повороту монахів до Печерської Лаври, відкриття монастиря й збереження цієї святині українського народу від вандалізму та блюзнірства, зокрема стала відома "Заява" 12 колишніх монахів Лаври, з якою вони звертались у вересні 1977 р. до Л. І. Брежнєва.

Не зважаючи на свої міжнародні й власні конституційні зобов'язання шанувати релігійні та національні права своїх громадян, радянська влада залишається глухою на слушні протести й домагання тих, яким дорога ця старовинна українська святиня. Мовчить і Московська Патріярхія та її "Екзарх" в Києві, під боком якого за потуранням влади руйнують скарби української християнської історії й культури.

Українські Церкви у вільному світі та вся українська громадськість, яку репрезентує Світовий Конгрес Вільних Українців, приєднались до акції духовенства й вірних в Україні та разом з ни-

ми домагаються звороту Києво-Печерської Лаври українським віруючим, відновлення Печерського монастиря й повернення його братії до Лаври, усунення з неї блюзнірської антирелігійної виставки та охорони архітектурно-мистецького ансамблю Лаври від поступового руйнування установами. Зокрема СКВУ вимагає, щоб радянська влада, за дорученням якої знищено восени 1941 року Свято-Успенський Собор Лаври, урядовими коштами відбудувала цю безцінну святиню українського благочестя.

ЮВІЛЕЙ А. КОС-АНАТОЛЬСЬКОГО

У грудні м. р. в Україні і навіть на еміграції відзначено 70-ліття українського композитора й музикознавця Анатолія Осиповича Кос-Анатольського. А. Кос-Анатольський народився в Коломиї, Західна Україна, 1 грудня 1909 року. Закінчив Львівський університет у 1931 році й Львівську консерваторію в 1934 р. Від 1954 року він викладач (тепер професор) Львівської державної консерваторії й активний діяч у керівництві Спілки українських композиторів.

Може саме тому авторитетний на Заході довідник "Інтернейшонал гутс г'ін мюзік" (1977) приділив нашому композиторові значне місце, вираховуючи всі важливіші його твори й навіть орден Леніна. Довідник згадує, що Анатоль Кос-Анатольський написав у 1951 році монографію про видатного українського композитора Станіслава Людкевича, але самому Людкевичеві не присвячено в довіднику навіть одного рядка. Взагалі, серед тисяч відомих і малозначних прізвищ, українських музик у довіднику майже немає.

Тому, бажаючи нашому ювілятові всього найкращого, хотілося б висловити й таке побажання: чи не могли б ви, шановний Анатолію Осиповичу, як впливовий функціонер Спілки українських композиторів подбати про те, щоб українська музична культура була репрезентована в цьому довіднику (та в інших) рясніше. "Капіталістичні акули" нас ніяк не слухають, тож може послухають вони вас.

РІШЕННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ РАДИ СС СКВУ

17-го листопада 1979 р. відбулася в Торонто Конференція Світової Ради Суспільної Служби СКВУ в справі допомоги українським дисидентам. У Конференції взяли участь члени Секретаріату СКВУ, Комісії Прав Людини, представник Української Католицької Церкви США, а також представники СФУЖО, ЗАУДК, Комітету Українців Канади, Суспільної Служби Українців Канади і запрошені дві українські дисидентки — Надія Світлична і Раїса Мороз.

Президент СКВУ п. Микола Плав'юк звернув увагу на те, що наближається час, коли велика частина в'язнів буде вертатися з заслання додому або виїжджати на захід. Тому ми повинні бути готові їм допомогти. Вже тепер існує потреба допомоги в переселенчих таборах Відня і Риму, де немає наших представництв. Пан Плав'юк підкреслив, що українська громада дуже жертовна, однак часто помагає емоційно і тому konieczна координація цієї діяльності та акредитація міжкrajової харитативної установи для ведення цієї праці.

Конференція рекомендувала:

1. Просити Владик і проводити українських Церков та все Українське Духовенство допомагати своїм заохочуванням вірних до співпраці і щедрих пожертв для наших потребуючих братів.

2. У порозумінні з крайовими центральними репрезентаціями, поодинокі країни переведуть раз у році збіркову кампанію для допомоги українським дисидентам, політичним в'язням і їхнім родинам, усім потребуючим українцям у Польщі, Югославії і ін., як також для допомоги втікачам.

3. Звідомлення з переведених збірових кампаній будуть своєчасно передані до Секретаріату СКВУ для вжитку Світової Ради СС.

4. Уділювання допомог слід узгоджувати зі Світовою Радою СС СКВУ.

5. Суспільна Служба Українців Канади доложити усіх старань, щоб подбати про відповідне число спонсорів для поселення вті-

качів-українців у Канаді, а ЗАУДК поробить зусилля для поселення в США.

6. ЗАУДК і Суспільна Служба Українців Канади подбають про відповідні представництва в переселенчих таборах Відня й Риму і про фінансову підтримку для тих представництв.

З УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В АВСТРАЛІЇ

Літературно-мистецький клуб ім. Василя Симоненка у Мельбурні 16-го вересня, з нагоди 80-ліття з дня народження письменника Бориса Антоненка-Давидовича, влаштував літературний вечір. Доповідь про його життя і творчість прочитав голова Клубу Дм. Нитченко. Супровідні уривки з творів ювілята читали члени Клубу Анастасія та Неван Грушецькі, Володимир Каспенкович, Павло Олійник та Юрій Михайлів. Уривки з повісті "Смерть", з оповідання "Печатка" та з книжки нарисів "Землею українською".

На заклик про відзначення 80-ліття видатного письменника Бориса Антоненка-Давидовича відгукнулися різні організації в Австралії. Після спеціального вечора з доповідями та супровідним читанням уривків творів ювілята в Мельбурні та Сідней, чергове відзначення відбулося в Аделаїді. На запрошення Союзу Українок, автор цієї хроніки прочитав доповідь, а супровідні тексти читали голова Союзу Українок пані Євдокія Островська та місцева поетеса Клава Рошко. Менша зала Народного дому була виповнена слухачами, яких було близько 100 осіб.

У неділю 18-го листопада Літературно-Мистецький Клуб влаштував зустріч з артистом і режисером Степаном Крижанівським, що загостив з Америки. Свого часу Ст. Крижанівський жив в Мельбурні, де очолював місцевий драматичний театр, був талановитим рушієм театральної сцени. Тим то на цю зустріч зійшлося багато слухачів, друзів, приятелів, знайомих. Режисер — один з організаторів і керівників Літературно-мистецького клубу в Нью Йорку, Ст. Крижанівський розповів присутнім про працю їхнього клубу, про тематику їхніх вечо-

рів, про навколишнє культурно-мистецьке життя з багатьма деталями.

Програму цього вечора доповнили виступи членів Літературно-мистецького клубу ім. Василя Симоненка в Мельбурні з читанням своїх творів. Читали: Неван Грушецький, Дм. Нитченко, Зоя Когут і В. Каспенкович.

Д. Нитченко

"ЛЕТЮЧА ЕСТРАДА"

30-го вересня на сцені Українського Народного Дому в Мельбурні відбулась гостинна виставка сіднейського молодечого театру веселого жанру "Летюча естрада". Програма складалась з 13-ти окремих веселих і дотепних скетчів, сценок, одноактівок під загальною назвою **Ображайся на мене, як хочеш**". Гарна гра, дотепний зміст, добрий підбір матеріалу все це дало приємну розвагу для глядачів, які виповнили велику залу. Серед точок програми були: "Ніцейська олива" Я. Масляка, "В лікарні" О. Бучацького, "Аматори" Я. Масляка, "Ходить місяць над Львовом" слова Братуня, муз. М. Колесси, "Зрада" Я. Масляка, "Ображайся на мене, як хочеш", слова Вас. Симоненка, муз. Я. Масляка та ін.

Дм. Н.

ОПУБЛІКОВАНО ТВОРИ ФІЛОСОФА П. ЮРКЕВИЧА

Колегія св. Андрея в Вінніпезі видала за редакцією прот. С. Ярмуса, професора Колегії, першу збірку творів Памфіла Юркевича, українського філософа другої половини XIX століття.

У збірку входять десять трактатів філософсько-християнського змісту. Сама ж філософія Юркевича — це своєрідне систематичне філософське оформлення тих психологічних і духових процесів, які були і є двигуном життя і виразником характеру українця від найдавніших часів.

Збірка творів Юркевича — це книга на 928 сторінок. Ціна 45 доларів.

Памфіл Данилович Юркевич народився в родині священика Полтавщини 16-го лютого 1826 року. По закінченні богословської і філософської освіти, він був професором філософії в Київській

духовній академії, а згодом в Москві, де й помер 4-го жовтня 1874 року.

Його філософія дала почин таким ідеалістичним унапрямам, як інтуїтивізм, персоналізм та християнський екзистенціалізм.

НОВИНИ З УКРАЇНСЬКОГО ГАРВАРДУ

● Президент Гарвардського університету, д-р Дерек К. Бок, передав Різдвяне вітання Вельмишановній Пані Емілії Стефурак, визначній меценатці ФКУ в Чикаго, Ілл. і висловив якнайкращі святочні побажання від університету всім жертводавцям ФКУ.

Минулого року встановлено спеціальний стипендійний фонд ім. д-ра Василя (покійного) й Емілії Стефураків в Гарварді для студентів, які спеціалізуються в українці.

● Переведені в осінньому семестрі сесії семінара, присвячені розглядові проблематики Галичини в часі між двома світовими війнами, збагатили учасників новими матеріалами. Доповідали: О. Прицак, Ф. Сисин, Г. Грабович, В. Мороз, П. Магочий, Б. Романенчук, М. Лебедь, І. Кедрин-Рудницький, О. Мотиль, Е. Касинець. Учасниками семінара були аспіранти та наукові співробітники УНІГУ і спеціалісти польських і єврейських студій.

● Директор УНІГУ покликав до дії Комітет, який має допомогти йому в плануванні та реалізації праці УНІГУ. Члени того комітету: Г. Грабович, Е. Касинець, П. Магочий, У. Пасічник, Ф. Сисин, і Б. Тарнавський повинні підготувати нові добре продумані пропозиції для скріплення діяльності українського Гарварду.

● Впорядник довідника про східноєвропейські матеріали в бібліотеках Гарвардського університету, П. Р. Джозефсон присвятив увесь третій розділ українці. Крім того в інших частинах цієї публікації є часті згадки про українські книжкові надбання.

● Бібліотекар УНІГУ, Е. Касинець, одержав стипендію для дослідної праці в книгозбірні бібліотеки Ньюберрі в Чикаго. Ця бібліотека є однією з важливіших в

Америці, бо її збірки рідкісних книжок та манускриптів є переважати та різномордні.

● Недавно появились прихильні рецензії на монографію П. Р. Магочого — "Формування національної ідентичності: Підкарпатська Русь, 1848-1948" в "Українському Православному Слові" та в журналі УБСоюзу "Форум". На цю наукову працю досі появилось понад 30 рецензій в журналах Америки, Канади, Іспанії, Італії, Франції, Люксембургу, Англії та Ізраїлю. Перший наклад цієї книги (1200 примірників) вичерпаний. Гарвард Юніверситі Прес видав другий її наклад.

■ Проф. Ігор Шевченко заступник директора УНІГУ, виїхав на рік в наукове відрядження до Великої Британії. Недавно вийшла факсимілем цінна пам'ятка сербського рукописного мистецтва — "Сербський Псалтир". Поруч з тією книжкою надруковано том студій про цей рукопис. Проф. Шевченко є автором 150-сторінкового дослідження в згаданому томі.

НАУКОВЦІ КИТАЮ В УНІГУ

Тричленна делегація науковців з Китайської Народної Республіки відвідала 16 листопада 1979 року Український Науковий Інститут Гарвардського Університету. Ці відвідини відбулись з ініціативи китайців. Вони задержались в Гарварді два дні, обговорюючи з професорами проблеми пов'язані з СРСР і взяли участь в семінарах, які розглядали питання неросійських національностей.

Поступивши на лекцію української літератури, присвячену творчості Тараса Шевченка, китайські гості виявили добру обізнаність з творчістю нашого поета.

Китайців цікавили питання колоніальності й економічного визиску України та діяльність дисидентів. Вони розповіли, що в них є переклади на китайську мову писань Івана Дзюби. Колись цікавились П. Шелестом і його книжка є також у китайському перекладі. Планують розвинути у своїх наукових інституціях спеціалізацію в історії України. Зі собою забрали комплект видань УНІГУ.

Культурно-мистецьке Товариство "КОЗУБ"

у Торонто

- Календар вечорів у 1980 році
- 1 лютого: "Культурні пам'ятки древнього Єгипту, доп. М. Гава.
- 22 лютого: "Життя українців у Південній Америці, доп. о. Ф. Коваленко.
- 29 лютого: "Рання поетична і прозова творчість Миколи Руденка", доп. Молодь "Музи".
- 21 Березня: "Вечір присвячений С. Людкевичеві", доп. І. Черняк.
- 23 березня: "Іван Мандрика і його наукова та літературна діяльність", доп. Д. Кислиця.
- 18 квітня: "Архітектура українських церков у Канаді, доп. Я. Кіт.
- 25 квітня: "Поетика Лесі Українки", доп. Я. Славутич.
- 2 травня: "Українці в Югославії та їхнє культурне життя", доп. А. Івахнюк.
- 16 травня: "Вершини і низини розвитку української мови за останнє 20-ліття", доп. Я. Харчун.
- Всі вечори відбуватимуться за давньою традицією у п'ятницю. Коли б зайшли якісь непередбачені зміни, просимо слідкувати за повідомленнями в українській пресі, а також радіопередачах "Пісня України", "Молода Україна" і "Прометей".

ЗБІРНИК НА ПОШАНУ СЛ. П. ВОЛОДИМИРА СТАРОСОЛЬСЬКОГО

З нагоди 100-літньої річниці з дня народження Володимира Старосольського, ідеолога Українських Січових Стрільців, науковця, політика, оборонця у політичних процесах, приготується книга-збірник.

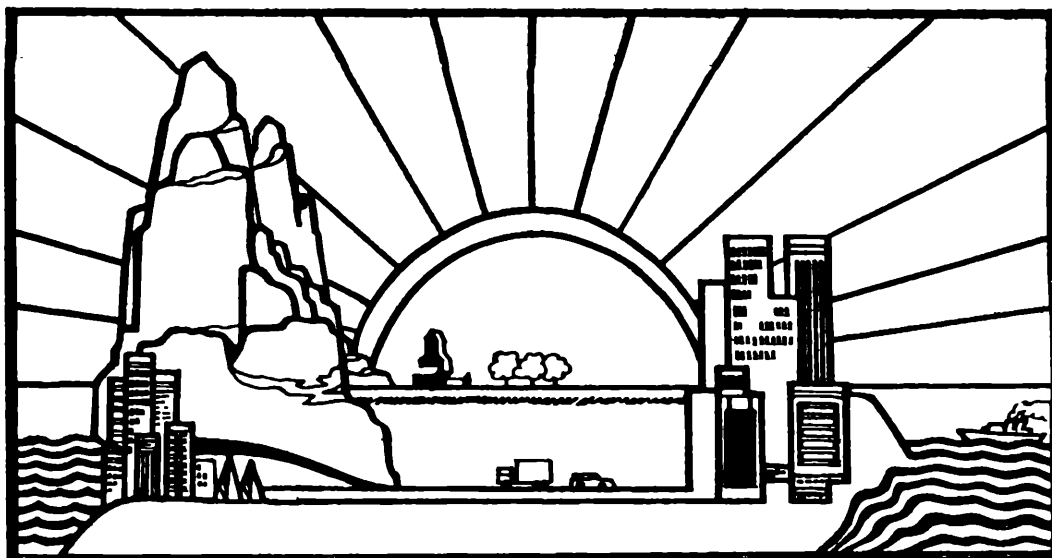
Одна частина буде присвячена споминам про нього. Для цього необхідно щоб його співробітники, товариші, студенти і клієнти з політичних процесів, відгукнулись своїми спогадами, для закріплення їх у цій публікації.

Упорядники просять, щоб спогади й інші матеріали пересилати на адресу Уляни Любович, яка займається їх збіркою.

Адреса:

U. LUBOVYCH c/o OUR LIFE
108 Second Ave.
New York, N.Y. 10003

Ви належите до Канади

...і Канада належить до Вас

Канада — це ваша країна. Кожна провінція,
кожне місто, кожне село. Атлантичні провінції
на сході, наш чарівний район національної столиці,
височезні Скелясті гори й усе поза ними на заході.

Країна неперевершеної природної краси;
софістикованості і прямої сердечності;
з засягом вакаційних переживань,
яких не можливо знайти в ніякій
іншій країні.

Цього року запізнайтеся з іншою
частиною Вашої Канади.

КАНАДА ДАЄ ТАК БАГАТО

Canada

So much to go for.

Canadian Government
Office of Tourism

Office de tourisme
du Canada

“ЖИВУТЬ НЕ ХЛИБОМ ЄДИНИМ”

(Про “Напрямок Ланкашире!”
Й. Било)

У програмах англійських телевізійних станцій є розділ “Таланти світу”, в якому англійці висвітлюють кращі таланти людей не тільки своєї країни, а й інших країн. На жаль, такий державний розум англійського народу не доходить до голов редакторів українських часописів чи журналів на чужині.

Відомо ж, що серед кожного нашого угруповання є люди, які заступують на визнання їхньої діяльності всіми, але через примітивну думку, що, “коли хтось не з мого середовища, то це не людина, а вовк”, такі люди залишаються відомими тільки в своєму середовищі, та й то не завжди.

Деякі редактори українських часописів присвоїли собі ідеї Багряного, Гришка та інших видатних людей, але на сторінках своїх часописів ніколи не пишуть про їх творців, а коли щось і напишуть, то в такому світлі, що притемнює творців ідеї.

Свого часу Йосип Било варився в соку “Українських Вістей”. Та, правду кажучи, людину треба судити не за те в якому соку вона варилася чи зараз вариться, а тільки за те, що вона робить.

Відомо, що Йосип Било на протязі свого життя в Англії створив літературний доробок, але поскільки він залишається не оприлюдненим, то говорити про нього не можна. Але ж про те, що в травні 1977 року в місті Донкастер при допомозі його приятелів народилася на світ Божий сатирично-гумористична поема “Напрямок Ланкашире!”, в якій він висміяв “культурну” роботу при українських клябах, мовчати гріх.

У поему “Напрямок Ланкашире!” п. Било вклав свій розум, час і працю, і написав її під впливом чудового стилю гумору і сатири Остапа Вишні “Ходить гарбуз по городу”. Знаємо, що гумор і сатира — це зброя, при допомозі якої гине зло, а людина наворачтається до добра. Тому й не

дивно, що в своїй поемі автор наводить слова Миколи Гоголя: “Терпкої сатири страхаються навіть ті особи, які взагалі нічого не бояться”. Поема “Напрямок Ланкашире” надрукована на 45-ох сторінках в чепуренькій книжечці. Чудовий стиль, зрозуміла мова, та мистецьке оформлення художника Олекси Ткачука є великою притягальною силою для читача. Коли читаєш цю поему, то серед сірих буднів еміграційного життя не тільки з’являється на устах весела усмішка, а й в серці, з приводу втраченого, щемить невимовний біль...

Матеріал, що послужив сюжетом для написання цієї поеми, знають всі свідомі українські люди. Творення громадських клябів при більших українських громадах в Англії було справою свідомішої частини наших людей, які ставили перед собою мету плепати серед українців з-під різної займанщини соборну державність, культуру і звичаї, плепати серед дітей, що тут народилися, знання материнської мови, пробуджувати та удосконалювати серед дорослих українську свідомість і одноразово служити фінансовою базою для наукових і культурних установ, які працюють для добра нашої Батьківщини.

На жаль, трапилося так, що майже при всіх клябах була відштовхнена й очорнена думаюча частина людей. а до влади прийшли — користолюбці, споживачі хліба, сала і ковбаси, і, що найгірше, так звані “свої вибрані” люди, в наслідок чого задумані кляби для духового життя перетворилися на зличайні шинки, в яких убивається не тільки людський розум, а й сама душа української людини. Тому то, у своїй поемі Йосип Било щиро сміється, але з його очей ллються гіркі сльози, які засуджують наявний стан речей при громадських клябах.

Тому й не дивно, що в поемі є і таке:

“Хай з Сорочинців та Хівря,
Сюди не пхається до рівня:
Бо козацького всі роду,
Пили горілочку, як воду...”

Хоч пізніше ці козачки —
Всі додому лізли рачки —
А кому ж далека путь...
То в раднині принесуть”.

Чи вплинуть гумор і сатира Йосипа Било на покращання культурної роботи в українських клябах, тяжко сказати, але коли історики майбутньої України будуть судити про діяльність української еміграції то вони запишуть, що еміграційні люди склалися не тільки із споживачів хліба, сала і ковбаси, а й з таких людей, які цікавилися творенням духового життя. Можна бути певним, що в числі останніх знайде собі місце з своїм шедевром “Напрямок Ланкашире” і ім’я Йосипа Било.

За сміливе художнє українське слово в стилі гумору і сатири, що призначене для поборювання зла й навернення людини до добра, бажаю авторові довго жити і добро творити.

Англія, 9. 12. 1979 р.

Д. Р.

Треба сказати, що за існуючий стан вини поносять не лиш українські редактори. Наприклад, ані п Йосип Било, ані його приятелі не прислали досі “Новим дням” згаданої поеми, то як ми можемо її оцінити. Також автор листа-рецензії не відважився поставити своє повне прізвище, а лиш ініціали. Все ж таки, друкуємо його листа, бо подібних сигналів з Великобританії дістаємо що раз більше. Редактор.

ЧИТАЧІ ПРО “НОВІ ДНІ”

Залучую при цьому чек на \$107. Це моя передплата на 4 роки, з серпня 1980 по серпень 1984, дві передплати для інших, а решта на пресовий фонд. Праця Редакції “Навих днів” занадто тяжка, але і наслідки позитивні. Є надія, що теперішній склад передплатників, включиться в поширення і матеріальну допомогу нашому цінному журналу “Нові Дні”.

Олександр Маєровський,
Едмонтон

**

При цьому надсилаю грошовий переказ на суму \$20.00. З них на

передплату журналу "Нові дні" і на пресфонд. На жаль, зараз не можу більше вислати, бо маю великі видатки, бо тільки вийшов із шпиталю.

Вітаю Вас із святами Різдва Христового та з Новим 1980-им роком!

З правдивою пошаною
В. Ростун, США

**

Пересилаю річну передплату і прошу ласкаво продовжувати висилку свого цінного журналика. Щиро дякую за дотеперішню послугу. З Святами Різдва Христового бажаю всього доброго, а передовсім збільшення числа нових передплатників.

отець Миколай Угорчак

**

...Надсилаю Вам чек у сумі 20.00 дол. Зазначену суму прошу розподілити на продовження передплати місячника "Нові дні" на 1980 рік, а решту вжити там, де Вам буде найпоштібіше.

Я і моя родина сердечно вдячні Вам, а особливо головному редакторові Маріану Дальному, за збереження "Волиняківського духу", у так потрібному й корисному нам усім журналі "Нові дні".

Сердечно поздоровляємо Вас усіх з наступаючими Різдвяними Святами та Новим 1980 роком.

Щастя Вам, Боже.

Віктор Андре з Родиною

**

Вітаю і поздоровляю Вас з Новим 1980-им Роком!

З великою пошанкою поздоровляю свого ровесника д-ра Василя Івановича Гришка з його 65-літтям, як найвидатнішого й найвідповіднішого сучасного нашого політичного мислителя. Бажаю Вам, дорогий Василю Івановичу, якнайбільше років життя та осягів у Вашій праці для добра нашої любимої Батьківщини України.

П. Сіренко
Лашін, Квебек

**

Вітають Вас і всіх трудівників журналу "Нові дні" зі Святим Різдва Христового та Новим Роком і бажають Вам здоров'я, успі-

ху та витривалості у Вашій не-легкій праці

Ольга і Петро Неліпи,
Торонто

П. С. Пересилаємо на коляду чек на \$30.00.

**

З Різдва Христовим, Святим Йорданом і Новим Роком бажаю здоров'я, щастя і всього добра щиро бажає всім вп. Працівникам

Михайло Мельничук, Торонто

До побажань долучую чек на 20.00 дол., як передплату і на розбудову Видавництва.

**

"На щастя, на здоров'я та й на Новий 1980 рік!"... Хто з нас міг подумати, що зможе читати про (чекістсько-партійні) розгульні 1928-38 років, а ми ось читаємо "Набої для розстрілу". Приємно було читати про Василя І. Гришка... Бажано було б, щоб "Нові дні" не забули відзначити й інших наших достойних людей...

Кладу чека на 20 дол., а Ви зарахуйте мені передплату на 1980 рік, а решту на пресовий фонд "НД".

Микола Чишкала, Нью-Йорк

**

Я ніколи не пробував писати листів до наших редакцій, хоч газети й журнали інколи читаю. Але випадково попав мені в руки Ваш журнал "Нові дні" і я залюбився в нього, тому що він писаний нашою літературною прекрасною українською мовою, якою доводилось мені розмовляти ще на Батьківщині. Моя українська мова вже трохи забурянилася тут закордоном між американцями. Прохаю Вас вислати мені журнал "Нові дні", щоб мені знову навчитися "поправно" говорити по-українськи.

Василь Ноціковський,
Сан Хозе, Каліф.

ВХОДИНИ ОЛЬЗИ І МИХАЙЛОВІ
КУЛЬЧИЦЬКИМ

У неділю 2 грудня родина і друзі несподівано завітали до гарного нового будинку Ольги і Михайла Кульчицьких та побажали їм в новій хаті щастя та здоров'я. Молитву за здоров'я господарів говорив п. Яків Костенко, батько п-ні Ольги.

Заспівали господарям "Многая

літа", складали щирі побажання гості та родина.

Ольга і Михайло подякували за милу несподіванку.

Присутні склали 45 дол. на українську пресу, з яких 23 дол. на "Нові дні".

І. Г., Гамільтон

"Нові дні" бажать своїм давнім передплатникам п.п. Кульчицьким багато щастя в новому домі та дякують рідні і гостям за пам'ять.

ПОМЕР ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ
ГРИГОРЕНКО

... 16-го грудня, після довгої недуги, на 73-му році життя, відійшов у Вічність сл. п. доцент Василь Васильович Григоренко, довголітній голова Головної управи Товариства одумівських приятелів США і директор школи українознавства при Українській православної церкві-пам'ятнику в Бавнд-Брук, Нью-Джерсі.

Покійний лишив у смутку дружину Лідію, синів Володимира з дружиною Галиною, Віктора з дружиною Джін, внуків Володимира й Оксану та численних друзів в ОДУМ і в УРДП, з рамени якої ще в Німеччині працював в Українській Національній Раді та в Секретаріаті ЦК.

Вічна Йому пам'ять!

"УКРАЇНСЬКИЙ ДЕМОКРАТ"
В АВСТРАЛІЇ

Читачі "Нозих днів" в Австралії, які хотіли б мати більше інформацій і коментарів про українські політичні справи, привітають появу нового квартальника демократичного руху в Австралії "Український демократ". Друге число цього квартальника вийшло з досить різноманітним змістом на 44 стор., на жаль, все ще перестарілою циклоstileвою технікою. Мабуть через поспіх чи неувагу також не подано ніде ціни одного примірника, ані висоти передплати. Зацікавлені повинні звертатись на адресу редакції:

Democrat Ukrainian Quarterly
22 Kiers Ave.
Mount Waverly 3149

"НОВІ ДНІ", лютий 1980

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ В-ВА "НОВІ ДНІ"

Пані Ольга і Петро Неліпа, Торонто	\$30.00
С. Вестеровський, Іллейнас, США	13.00
В. Андре, Бейсайд, США	12.00
В. Павленко, Філадельфія, США	10.00
Пані Р. Супрун, Вінніпег, Канада	10.00
Проф. П. Одарченко, Такома, США	10.00
Д-р Б. Шебунчак, Монклір, США	10.00
О. Булавітський, Торонто, Канада	8.00
М. Мельничук, Торонто, Канада	8.00
М. Чишкала, Нью Йорк, США	8.00
С. Бондарець, Австралія	6.00
Г. Дворцовий, Австралія	6.00
І. Даценко, Торонто, Канада	5.00
І. Шепель, Гамільтон, Канада	5.00
В. Мельник, Монреаль, Канада	5.00
І. Колесник, Торонто, Канада	5.00
С. Федосенко, Торонто, Канада	5.00
Пані К. Сімаховська, Ошава, Канада	5.00
Пані Осадча-Янта, Бруклін, США	5.00
О. І. Смеречинський, Торонто, Канада	5.00
В. Пономаренко, Вестон, Канада	5.00
В. Дворцовий, Австралія	3.46
І. Юхименко, Іслінгтон, Канада	3.00
В. Парафенко, Вестон, Канада	3.00
А. Бараннік, Кергортон, США	3.00
М. Котульський, Торонто, Канада	3.00
Г. Вовкодав, Торонто, Канада	3.00
І. Маслівець, Торонто, Канада	3.00
Пані Н. Сенік, Сиракузи, США	3.00
Д. Мірчук, Гімет, США	3.00
А. Соколов, Ст. Кетеріяс, Канада	3.00
А. Дорковський, Торонто, Канада	3.00
Д. Пальчик, Детройт, США	1.00
П. Шинкар, Філадельфія, США	1.00
Пані М. Стрілецька, Монреаль, Канада	0.50

Разом \$211.96

Високоповажані Читачі і Читачки "Нових днів"!

З огляду на те, що з першого січня 1980 року ціна за передплату "НОВИХ ДНІВ" змінена на 12.00 дол., — просимо всіх тих передплатників, що внесли передплату по 10.00 дол., дослати до В-ва по 2.00 дол.

За Вашу увагу заздалегідь дякуємо Вам.

Адміністрація "Н. Д."

УРЯД КАНАДИ — ВАШ УРЯД

(Продовження зі стор. 30-ої)

палітетів, то й говорити у загальних рисах про них важко.

Школами управляють шкільні ради

Ще однією важливою одиницею місцевих органів влади є шкільні ради і про них треба згадати. Вони також здійснюють свою владу в кожній про-

вінції інакше, бо підлягають контролю урядів провінцій. У більшості провінцій вони керують місцевими початковими і середніми школами, беруть на роботу вчителів та обслуговуючий персонал, платять їм гроші, закуповують шкільне приладдя й устаткування, будують та утримують в порядку школи. Вони одержують частину грошей із зібраних муніципальних податків і їм багато платять уряди провінцій. І, знову-таки, членів шкільних рад обирають демократично громадяни, що мають право голосу, які й самі мають право бути обраними.

У 93-му параграфі Акту про Британську Північну Америку ясно сказано, що питання освіти — це юрисдикція провінцій. Щодо цього не може бути сумнівів. Однак той же параграф викладає певні клявузи про охорону прав меншостей, на основі яких релігійні меншості мають право на свої власні школи (римо-католики в Онтаріо, а протестанти у Квебеку).

Провінціям надано право діяти у цьому питанні на основі власного розсудку. Це значить, що вони можуть визначати шкільний вік, можуть вирішувати, які предмети слід викладати по школах, як їх слід викладати, які підручники слід уживати, як підготовляти учительські кадри.

Пропоновані зміни

Протягом десяти минулих років Оттава й провінції обговорюють питання зміни Конституції, включаючи й питання розподілу влади чи повноважень.

Те бажання змін породжене посиленням діяльності урядів провінцій, які хочуть мати більше контролю над окремими галузями життя. Але це бажання підсилює ще й дух регіональності. Візьміть, приміром, домагання Квебеку мати більше влади. Погляд Квебеку підтримують провінції Альберта і Британська Колумбія.

Неодмінність вияснення справи повноважень слід пояснити ще й тим, що за роки після схвалення Акту про Британську Північну Америку понад сто років тому, змінилося життя. 1867-го року, коли схвалено той Акт, ніхто не передбачав насушних проблем сьогодення, як от: забруднення навколишнього середовища, піддонні узбережні ресурси, каблевізія та контролю над фінансовими справами — рівень відсотків чи оподаткування. Але тепер над питанням юрисдикції у цих важливих справах Федеральний і провінційальні уряди ведуть запальні дискусії.

Пропонуючи у червні 1978-го року змінити Конституцію, прем'єр-міністр Трюдо піддав думку залишити питання розподілу влади до другої фази перегляду Конституції, тобто до 1981-го року. Однак провінції так хочуть добитися більших повноважень, що їхні прем'єри заявляють, щоб зміни в Конституції зроблено було за одним разом і то перед 1981-м роком.

Оттава й провінції будуть і далі вести дискусію над питанням розподілу влади. Можливо, це вийде на користь, бо два різні уряди зміцнюють демократію тим, що не допускають до концентрації влади в одних руках.

(Наступна стаття: Кабінет — рушійна сила системи).

СПИСОК АВТОРІВ "НОВИХ ДНІВ" ЗА 1979 РІК

(Числа біля прізвищ це числа журналу в яких ці автори друкувалися)

Антоненко-Давидович Борис — 356.
Ахматова Анна — 352.
Байрачний Іван — 351.
Бей-Бак — 347.
Бендер Віталій — 355, 357.
Богуславець Леся — 349, 351, 353-354, 356.
Василівець С. — 352.
Витвицька Одарка — 352.
Вовк Анатоль — 355.
Возняк Яків — 353-354.
Волянська Людмила — 352.
Вукас Марко — 349, 355.
Гагарин Григорій — 350.
Галан Анатоль — 347, 350, 352, 355, 358.
Гарасевич Марія — 352, 356.
Гаран Євген — 350, 353-354, 355.
Гармаш Міра — 355.
Гордієнко Гаврило — 351, 355.
Горохович Тоня — 349.
Гошуляк Йосип — 351.
Григоренко Петро — 348.
Гришко Василь — 357, 358.
Грін Пилип — 351.
Гава Михайло — 347, 355.
Дальний Мар'ян — 347-358 (у кожному числі).
Даниленко В. — 350.
Данилів Теодор — 355.
Демиденко Ілля — 351.
Діденко Іван — 349.
Дікінсон Емілі — 349.
Довганюк Кость — 356.
Домазар Сергій — 351.
Дубилко Іван — 352.
Дубинець Іван — 349.
Жак Івга — 347, 355.
Жук В. — 351.
Завицький Роман — 351.
Захарович О. — 352.
Зінов'єв Олександр — 357.
Зозуля Л. — 355.
Зозуля Олександр — 350.
Івахнюк Антін — 350.
Ільницький Роман — 349.
Ілаковичува К. — 356.
Іщенко Микола — 347.
Іжак — див. Жак Івга.
Кавун-Кремінярівська Марія — 350.
Качуровський Ігор — 350, 357.
Кислиця Дмитро — 353-354.
Кмета Ічнянський Іван — 349.
Кобець Олекса — 358.
Ковшун М. — 348, 357.
Козій Дмитро — 350.
Колісник Р. — 356.
Кошовал Олексій — 358.
Косенко Петро — 351, 355.
Костенко Ліна — 358.
Костюк Григорій — 349, 356.
Кравчук П. — 358.
Криницький Ришард — 350.
Кубанець Вол. — 349, 352.
Лан Надія — 351.
Литв'як, Т. Г. — 355.
Лютій-Лютенко О. 352.
Ляковський-Коломієць А. — 356.
Маланюк Євген — 348, 351.
Манастирський І. В. — 347, 352, 353-354, 355, 357.
Маслівець Я. — 350.
Маценко Павло — 351.
Маяровський Олександр — 348.
Миколаєнко Ф. — 349, 352, 356.
Міршук Данило — 347.
Мовчан Юліян — 347.
Могилянська Лада — 352.
Мороз Раїса — 356.
Мушинська Ада — 356.
Несіна Олена — 357.
Нитченко Дмитро — 348, 349, 351, 356.
Одарченко Петро — 347, 349, 350, 351, 352, 355, 356, 357, 358.
Олександрів Борис — 348.
Панасенко Юрій — 358.
Пасіка Вол. — 350.
Підкова Степан — 352, 353-354.
Повстак Ю. В. — 353-354, 355, 356.
Повстенко Юрко — 347, 351.
Посипайло Марія — 352.
Пошиванник Ол. — 355.
Приходько Микола — 347.
Ревуцький Валеріян — 352.
Роговська Лариса — 355.
Роговський Карпо — 353-354.
Росенко Петро — 350, 353-354, 358.
Руденко Микола — 357.
Семенюк Дарія — 352.
Сірий Олександр — 348.
Скряпіль Марія — 349.

Смолій Іван — 348.
Снігірьов Гелій — 347-354, 356-358.
Сорока Степан о. — 355, 358.
Старий Іван — 358.
Стефанович Олекса — 351.
Тарнавська Марта — 349, 352, 356.
Тарнавський Остап — 351.
Терлецький Ю. М. — 358.
Терещенко Любина — 351, 358.
Тесля Іван — 355.
Туркало Кость — 353-354.
Турчманович Наталя — 356.
Феденко Панас — 357.
Фокс П. В. — 347, 348.
Фольц Клава — 351, 358.
Харчун Ярослав — 347, 348, 351, 352, 355, 357.
Химич Микола — 347, 348, 350.
Хоростіль Ярослав — 351.
Хохітва Теодор — 347, 351, 353-354.
Цегельська Л. — 351.
Цибульський Василь — 347.
Чапленик Василь — 348, 350, 353-354.
Черненко Олександра — 353-354.
Чуб Дмитро — 349, 353-354, 355, 356, 357, 358.
Шероцька-Кравчук Інна — 353-354, 357.
Шпилька Олександр — 353-354, 355.
Юрний Анатоль — 347.
Янів Володимир — 352.
Яцкевич Лев — 348, 352.

НА ЗАПОРІЖЖІ ЗНАЙДЕНО РІДКІСНІ ПРЕДМЕТИ З ПОБУТУ СКИТІВ

У розкопках скитських курганів, які знаходяться в будівництві зрушувальної системи у Кам'янському - Дніпровському районі, знайдено багато золотих і срібних предметів. Усі вони походять з IV-III сторіч до нашої ери, — інформує газета "Радянська Україна".

На всіх цих предметах віддзеркалені сцени з життя тварин і птахів, рослинний орнамент — штампування, карбування і гравірування, — що й засвідчує про високу культуру і майстерність тодішніх ювілерів.